11 /249
Noiembrie 2023
Anul XXI

Cafeneaua literară



suplіment
ARTE POETICE

Ancheta «Cafenelei literare»

POEZIA LUI EMINESCU ȘI POEZIA CONTEMPORANĂ

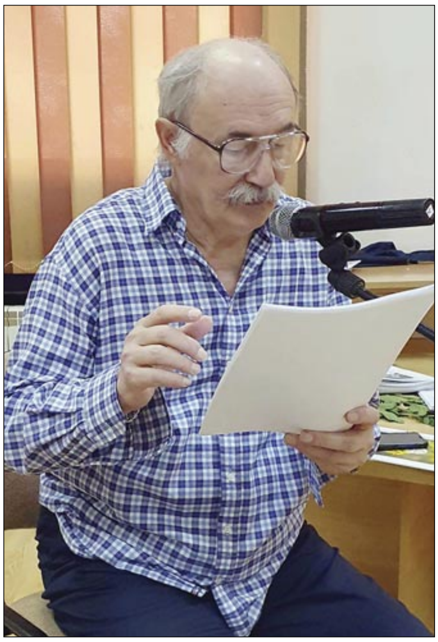
Recital poetic Virgil Diaconu

Poate că în contextul actual, în care lumea se omoară pentru un petic de pământ şi pentru credinţa ei într-un dumnezeu sau altul, poezia, arta, Frumosul sunt socotite secundate. Ele sunt totuşi îndreptăţite, pentru că sunt manifestări ale libertăţii, ale păcii, ale creativităţii, care nu pot fi înfrânte.

Poate că o scânteie a acestei libertăţi întru frumos a aprins şi inimile celor aproape o sută de tineri şi mai puţin tineri, care au participat la **Recitalul poetic Virgil Diaconu**, organizat de Biblioteca Judeţeană Argeş, în cadrul „Salonului de C′ Arte", din 19 octombrie.

Evenimentul a fost instrumentat de poeta DENISA POPESCU, atât de dezinvoltă şi la obiect, secondată de actriţa MIRELA DINU POPESCU, de la Teatrul „Al. Davila" Piteşti.







Au recitat poetul invitat, DENISA POPESCU, actriţa MIRELA DINU POPESCU şi trei minunaţi elevi – DARIA MARIA BURCEA, MARIO ROBERT AVRĂMESCU, IANIS MANDA, din clasa a XII-a, Secţia „Arta Actorului", clasa de actorie a profesoarei MIRELA DINU POPESCU, a Liceului „Dinu Lipatti". S-a citit îndeosebi poezie de dragoste.

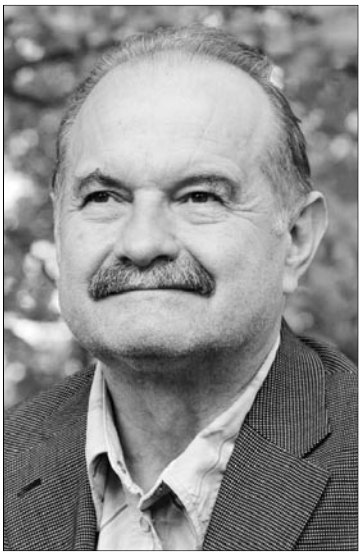
La eveniment au fost prezenţi prieteni secreţi, poeţii Spiridon Voinescu, Florian Silişteanu, Constantin Craifăleanu, Luminiţa Picui, Adriana Hirică, profesori, elevi de la colegiile „Ion. C. Brătianu" şi „Zinca Golescu". De asemenea, de la Liceul „Dinu Lipatti".

S. NEAGOE



Simptome

Vocea Monicăi Lovinescu



Sunt sigur că nu numai în memoria mea vocea Monicăi Lovinescu se aude clar şi răspicat, cu timbrul ei specific, de la microfonul *Europei Libere*, peste ani sau decenii de la emisiunile care au răscolit toată lumea noastră culturală din perioada comunistă. Atitudinea ei politică, net anticomunistă, a constituit un reper pentru mulţi dintre noi, tineri sau în plină maturitate, mai mult sau mai puţin clarificaţi ideologic. Regimul ceauşist o considera, pe bună dreptate, un adversar de temut, cu o influenţă considerabilă, ce ar fi trebuit oprită în vreun fel, după părerea oficialilor care îşi simţeau autoritatea periclitată. Securitatea nu doar că i-a făcut un dosar impunător, cu detalii de viaţă personală, cu un program de urmărire şi influenţă, dar a şi primit misiunea de a o reduce la tăcere. Au fost trimişi împotriva ei ucigaşi plătiţi şi numai o întâmplare a făcut ca echipa să nu reuşească pe deplin. Cercetări ulterioare au arătat că, de fapt, tentativa de asasinat urmărea să o intimideze şi, eventual, să o mutileze. Dar gestul, oricare ar fi fost finalitatea lui programată, trădează marea teamă a regimului politic de contra-puterea pe care o



reprezenta opinia ei, exprimată prin intermediul postului de radio *Europa Liberă*. Scriitorii au astăzi tendinţa de a aprecia rolul ei numai în domeniul literaturii, uitând sau estompând atitudinea politică. De fapt, cele două direcţii în care s-a exprimat Monica Lovinescu, **politică şi literatură**, nu puteau fi despărţite înainte de 1990. De aici derivă şi discuţiile contradictorii care s-au purtat în jurul ei.

Se întâmplă ca familia Monicăi Lovinescu să fie şi **familia** ei **de spirite**. Nu în toate cazurile familiilor de scriitori e la fel (vezi cazul Caragiale). Pe de o parte, **E. Lovinescu** – tatăl; pe de alta, **Virgil Ierunca** – soţul. Sunt personalităţi de referinţă ale literaturii române, fiecare în felul lui. Cei trei au multe lucruri în comun, pot fi definiţi cu uşurinţă prin aceleaşi principii morale, atitudini politice şi valori estetice. Modul de a se situa în raport cu ele e diferit de la unul la altul.

S-a spus de repetate ori că Monica Lovinescu nu e **lovinesciană** tipică şi substanţială – în sensul apărării şi profesării autonomiei esteticului. Această observaţie s-a constituit într-un reproş major, transformat într-o contestaţie a valabilităţii criticii sale peste timp, reproş venit nu numai din partea adversarilor, ci şi din partea unor comilitoni răzleţiţi şi răzvrătiţi, cum sunt Nicolae Breban şi Dumitru Ţepeneag. Monica Lovinescu a fost acuzată că a practicat **o critică ideologică** cu sens opus faţă de aceea promovată de regimul ceauşist, exagerând rolul lui Paul Goma. Cu alte cuvinte, ar fi vorba de **o consecvenţă anti-comunistă**, deci politică, în modul de valorizare a literaturii române postbelice. **Nicolae Breban** a formulat cel mai tăios acest reproş în volumul de *Confesiuni violente*: „Nici Monica Lovinescu, nici Virgil Ierunca nu sunt mari critici, gustul lor e departe de a fi perfect. Au un gust extrem de tradiţionalist în literatură, în proză, poezie şi critică, şi, în plus, mania politizării cu orice preţ le întunecă orizontul critic". Şi tot acolo, mai răspicat şi mai nedrept: „Nu-i interesau Nichita Stănescu, Preda şi alţii, pentru că nu erau disidenţi formali, reduceau şi ei talentul la atitudinea politică, cum făcuseră staliniştii, numai că în sens invers. Staliniştii spuneau că eşti mare scriitor dacă înjurai burghezia, iar Monica Lovinescu şi Eugen Ionescu spuneau că eşti mare scriitor dacă-i înjurai pe comunişti şi erai cu burghezia. Or, simplificarea-i vulgară... Şi apoi, au creat daune culturii române, nesprijinind nici un scriitor de valoare din ţară. La fel au făcut Eliade şi Ionesco..." Dar, dacă acceptăm că prozatorul are dreptate, ne putem întreba dacă Monica Lovinescu putea profesa de la microfonul *Europei Libere* o critică estetizantă, pur lovinesciană, prin care să fi susţinut numai literatura apolitică (Nichita Stănescu, Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Sorin Titel, Leonid Dimov. Mircea Ivănescu, Emil Brumaru şi alţii). Critica Monicăi Lovinescu are şi această linie de promovare, să fim drepţi. A vorbit de repetate ori despre Marin Preda. I-a susţinut şi pe Nicolae Breban sau Dumitru Ţepeneag, cu unele ezitări datorate diferenţelor dintre punctele lor de vedere în exil. Dar menirea ei era să practice **o critică ofensivă**, o critică în atac polemic continuu, arătând anomaliile acelei ideologii totalitare care stăpânea România comunistă şi îi distrugea valorile. Sub regimul cenzurii draconice, nimeni din ţară nu putea să denunţe anomaliile ideologizării comuniste a literaturii şi a celorlalte arte. Critica Monicăi Lovinescu îndeplinea acest rol esenţial de opoziţie, exprimată într-un regim occidental de libertate. Pe lângă **funcţia de opoziţie**, critica Monicăi Lovinescu îndeplinea şi rolul esenţial de **revelator de libertate**. Critica Monicăi Lovinescu era expresia libertăţii – asta era ceea ce-i oferea autoritate şi prestigiu cât pentru speranţa unei alternative la o dictatură. Ce spuneau Vlad

Georgescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca şi ceilalţi de la *Europa Liberă* nu putea spune nimeni în ţară – să nu uităm acest aspect elementar.

Prin acest mod de răspuns la o provocare şi prin acţiunea constantă de opoziţie la regimul comunist din România, critica Monicăi Lovinescu este prinsă într-un context care o istoricizează. Ea aparţine acelei epoci şi nu poate fi judecată corect în afara ei. Dar care critic nu este îndatorat propriei epoci? Depinde de ce noroc are la epoca în care s-a născut şi de modul în care se situează în raport cu ea. **Oricare critic, din orice epocă, rămâne dator conjuncturilor**. Depinde însă cum reuşeşte să le depăşească pentru a nu rămâne robul lor. Aici îmi aduc aminte de o vorbă a lui **Sartre**, pe care obişnuiam să o citez des înainte de 1989: **„Contează nu ceea ce face timpul din noi, ci ceea ce facem noi cu ceea ce face timpul din noi".** Eu zic că e o vorbă înţeleaptă. Mi-aduc aminte ce mi s-a întâmplat cu ea, cum nu am putut să o invoc într-o discuţie din 1991 la postul de radio *Europa Liberă*.

Scurta vizită acasă, octombrie 1991. Am avut privilegiul de a fi primit de Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca acasă, în octombrie 1991, când am fost la Paris cu o bursă FEIE. Le-am făcut **o vizită** într-o după masă, recomandat de Mircea Iorgulescu. Am stat în miraculoasa sufragerie, unde era colecţia de discuri şi biblioteca lui Virgil Ierunca, şi pe unde s-au perindat zeci (dacă nu sute) de intelectuali români, primiţi cu generozitate de cei doi. Nu am fost la etajul locuinţei, unde se afla biroul şi biblioteca Monicăi Lovinescu. Mi-au vorbit despre podul plin de o arhivă a exilului, pe care le-am propus să o aducem la Oradea. Visul s-a realizat parţial, mult mai târziu, dar pe o altă cale, nu cu ajutorul meu. Biblioteca Universităţii din Oradea deţine o parte din moştenirea lăsată de cei doi. Am mers seara în susul străzii François Pinton la restaurantul-pensiune unde luau de obicei masa. Nu mai ştiu ce am vorbit, dar am stabilit că voi fi prezent peste câteva zile la sediul/biroul parizian al *Europei Libere*, pentru înregistrarea unei discuţii despre revistele literare, împreună cu alţi colegi, prezenţi la Paris în acel moment. Convocarea a avut loc, împreună cu Liviu Antonesei şi Aurel Pantea. Discuţia s-a rotit destul de greoi (după părerea mea) în jurul revistelor la care activam noi, cei trei optzecişti. La un moment dat, în cursul discuţiei despre vremurile tulburi pe care le parcurgeam (vă reamintesc că eram în octombrie 1991, emisiunea s-a difuzat în noiembrie), dau să citez fraza lui Sartre, care mie mi s-a părut şi atunci şi îmi pare şi azi destul de înţeleaptă. Nu apuc decât să pomenesc numele lui Sartre, şi Monica Lovinescu se porneşte pe o diatribă necruţătoare împotriva stângistului la care nu m-am gândit ca la un stângist lamentabil, ci ca la un cugetător abstract sau moralist. Mi-am dat seama că făcusem o gafă, dar nu am mai apucat să rostesc fraza lui Sartre, care nu avea nimic infamant-stângist în conţinutul ei. Nu se putea să primesc o lecţie mai pilduitoare: de la microfonul *Europei Libere* nu se putea vorbi pozitiv despre vreun stângist, oricare ar fi fost el, nu putea fi citat altfel decât ponegrindu-l. Desigur că în discuţia noastră despre reviste, Sartre nu avea niciun rol (deşi putea avea), iar eu nu m-am gândit să schiţez vreo reabilitare sau vreo revizuire a celuilalt Sartre. Dar episodul e semnificativ şi mi-a rămas în minte ca o formă de precauţie, vigilenţă şi luptă ideologică permanentă a celor de la *Europa Liberă*.

Viaţa şi destinul Monicăi Lovinescu şi ale lui Virgil Ierunca au fost clădite pe un imens sacrificiu. Dacă şi-ar fi urmat vocaţia, pasiunea sau drumul început în România (alături de Camil Petrescu), Monica Lovinescu s-ar fi consacrat la Paris regiei de teatru. Dar alta a fost până la urmă chemarea: campania politică anti-comunistă, articulată şi rostită sistematic de la microfonul *Europei Libere*. Amândoi – şi Monica Lovinescu, şi Virgil Ierunca, dar şi alţi publicişti de acolo – au fost vizaţi să fie ucişi, ca adversari (mai bine zis duşmani) ai unui regim dictatorial. Atitudinea lor politică nu a fost un simplu şi lipsit de risc exerciţiu de libertate. Implica un risc imens, care le punea chiar viaţa în pericol. Dar mai e şi altceva: persecuţia părinţilor rămaşi în România. Mama Monicăi Lovinescu a murit în închisoare. Părinţii lui Virgil Ierunca au murit într-o apăsătoare şi distrugătoare singurătate. Monica Lovinescu consemnează în jurnalul ei la data de 25 aprilie 1984, când află vestea morţii mamei lui Virgil Ierunca printr-un mandat care se întoarce cu menţiunea „decedată": „Restul nu ştim nimic: nici când, exact, nici cum. Dar o vom şti vreodată? Acesta e fără îndoială preţul cel mai cumplit pe care l-am avut de plătit, deoarece l-am plătit prin ceilalţi, care au suferit pentru noi, în absenţa noastră. Singurele momente în care m-am întrebat dacă aveam dreptate – şi dreptul – să ne angajăm într-o astfel de luptă. Nu m-am îndoit nici când am fost agresată eu, nici când au trimis un ucigaş pentru Virgil, ci la moartea mamei, la aceea a tatălui lui V. Acum a mamei sale. Nu e de altminteri îndoială, ci un fel de vertij. Restul e, evident, tăcere". Poate că după o asemenea confesiune nu mai sună excesiv patetic adevărul că Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca au trăit total, sacrificial, nu doar pentru literatura română eliberată de dogmatism, ci pentru o Românie democratică.

Sunt sigur că nu numai în memoria mea vocea Monicăi Lovinescu continuă să se audă şi azi clar şi răspicat în opinia ei culturală, în atitudinea politică şi în implicarea profundă în viaţa literară de la noi înainte şi după 1989. Viaţa ei e zidită la temelia a ceea ce trăim noi astăzi – bine sau rău, după cum crede fiecare, dar liberi.

Ion SIMUŢ



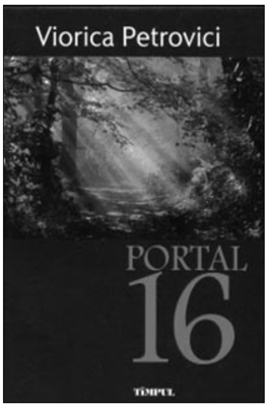








POETA, O „CASCADĂ CÂNTĂTOARE”





Avertizându-ne că „dragostea mea de zbor / mă face să trăiesc mereu în două lumi, / nu ştiu / care dintre ele e cea reală”, **Viorica Petrovici** ne invită, în cea mai proaspătă ediţie editorială (*Portal 16*, Editura *Timpul*, Iaşi, 2023), în altă buclă de timp, oferindu-şi – ca învăţăcel – o copilărie cosmică. Poeta „calcă pe cer”, se desface în „fragmente de linişte”, se dezbracă de corp şi constată, „suspendată între vecii”, că lumea e un vis: „Trăiesc într-un vis, / o pasăre, / izvorăsc corăbii, nişte gheizere fierbinţi, pline de ochi, / e un murmur uimitor, se aude respiraţia cerului, / posibil Paradis, posibil abis...” (v. *Suspendată între noapte şi zi*). Iar Universul „e o mandală / cu noduri pulsatorii”. Expansivă, scriind, părelnic, în transă, cu polenizări ezoterice şi formulări eliptice, îşi dezvăluie prea-plinul sufletesc, afirmând ritos: „cascade cântătoare curg în mine”. Deviza poetei e răspicat formulată: „a şti, a spune, a iubi până la risipa trupului şi mai departe”.

Aşadar, temperament solar, cu trăiri pasionale, tinzând – prin transfigurare – spre visare şi zbor, predicând, în consecinţă, iubirea (reamintindu-ne că Iisus însuşi fusese „înjunghiat de iubire”), Viorica Petrovici, dincolo de concreteţea impresiilor senzoriale, risipite printr-un obsesiv cromatism sentimental, râvneşte împlinirea spirituală. Evident, prin credinţă sporitoare şi meditaţie, coborând în „fântâna cuvântului” şi cinstind, prin vizionarismul său „terapeutic”, de informaţie ezoterică, ordinea Cosmosului. Avem de-a face, cum observa Vasile Spiridon, cu „o poezie agravitaţională”, în răspăr cu haosmosul postmodern, repudiat. O *geometrie sacră* prezidează acest lirism. Iar poeta, invocând „armonii androgine” (ca „imagini sechestrate”), „se umple de lumină”, culegând sunete „neasemuit de înalte”. Ea intră şi iese din timp, migrează în „fractalii primordiali”, face „pasul spre cer”; iar spaţiul „devine ochi de nesaţiu prea plin”, reînviind „starea nepângărită de a fi”. Altfel spus, poeta, inventând clipa („o reflecţie a mea”), este avidă de *minunare* şi o gustă din plin, „şiroind de cuvinte nespuse” (încă). Iată şi o probă, culeasă dintr-un volum mai vechi, botezată chiar *Minunare*: „În copacul alb cristalele rodesc / Cuiburi de uitare / Se împărăţesc printre petale / Sufletul meu fuge afară / Dezbrăcat / Inorogul îl ia în spinare / Şi îl duce Dincolo în minunare.”

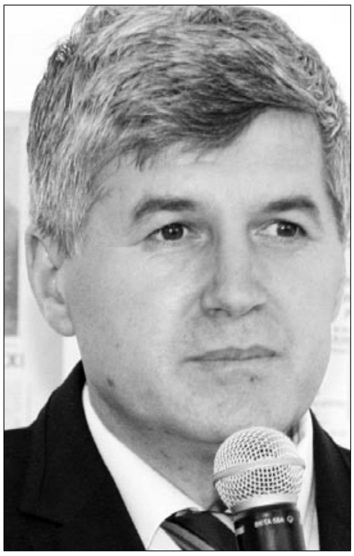
Doar aparent „aeriană”, ruptă de presiunile cotidianului şi, totuşi, insistentă, eficientă, bine aşezată într-o proximitate pragmatică, ocupându-se, cu generozitate şi cu grijă maternală, de viitoarele condeie în pepinierele cenacliere, Viorica Petrovici se încumeta să iasă în lume, editorial vorbind, abia în 1997 (*Chemarea tăcerii*, Editura *Helicon*); deci, cu mare întârziere, observăm, tentată să recupereze apoi – prin ritmul apariţiilor – lunga tăcere. E drept, primele tipărituri i-au fost găzduite în revista *Muguri* a Colegiului rădăuţean „Eudoxiu Hurmuzachi” (la 15 ani!) şi era greu de bănuit ce căi va urma.

Fiinţă pasională, vibratilă, trăind romanţios ca o „ardere vie” şi transferând în poezie prea-plinul sufletesc (împărtăşit), Viorica Petrovici se vrea *mireasa cerului*. Poeta-pasăre, străbătând „ploile de aur ale eterului” cunoaştea doar limbajul iubirii. Ea, un necurmat „izvor de cântec”, invocă cu har extatic (vădind grijă artizanală) divinitatea ocrotitoare, ploile diafane, vârtejul alb, dansul nupţial, tandreţea luminii; şi ne face părtaşi la beatitudinea încercată de un temperament solar, aflând în poezie leacul la cutremurătoarea singurătate. Paradoxal, acest lirism luminos, bântuit de „ispitiri orientale” (cf. Radu Cârneci), râvnind seninătatea, decolând spre lumi visate, într-un spaţiu rarefiat, muzical face casă bună cu hiperluciditatea, câtă vreme poeta – „o întrebare suspendată” – activează vederea lăuntrică. Sinele bogat reverberează, dăruirea se consumă până la pierderea de sine. Iubirea devine o cale de cunoaştere, mai exact singurul limbaj cunoscut. Iar fiinţa interioară se dovedeşte neîncăpătoare pentru acest tumult, sedus de inefabil şi transfigurare. Trăirea erotică, frenetică, atrasă de senzorialitatea gâlgâitoare şi râvnind, cu intensitate, *apropierea* de divinitate, suportă combustia transfigurării. Descărcările pasionale, energia pulsatilă, extatismul conduc, inevitabil, la spiritualizare, la de-materializare. Dar poeta ştie prea bine că „Durerea e mai aproape de om / Decât înţelepciunea”; pricină pentru care urmează o deviză nichitiană: „Să fii fericit când eşti de faţă”. Or, căutând fără istov frumuseţea (care – suntem preveniţi – durează cât o înflorire), risipindu-se pentru a anula răul lumii, ura care nu oboseşte, vidul sufletesc, Viorica Petrovici ne invită, de fapt, să călătorim spre izvoare. Să regăsim, altfel spus, *omul arhaic* prin acest „zbor înspre izvor”, mânaţi de o religiozitate discretă, pipăind sacrul camuflat, fără ostentativitate şi fără a exploata – industrios şi zgomotos – preceptele teologice. Mai degrabă, suntem în preajma tainei blagiene (crezută în apropiere), deşi percepţia magică a fenomenalului, dizolvând şi ambiguizând contururile, ne propune alerte reflexii „într-un joc de oglinzi”. Intrăm, de fapt, în paranormal, translăm „în altă geometrie”. *Candoarea, transfigurarea, iniţierea* – ar fi, rezumativ spus, treptele acestei deveniri poetice, exploatând cunoaşterea extrasenzorială. În transă, traversând un şir de existenţe, atingând starea de visare după ce, într-un zbor continuu (anulând timpul), poeta, ieşind din trup, naveta „între două tărâmuri” (cum suna titlul unui volum din 2004), ea – devenind un sorb vertical, de vibraţie cosmică – descoperă singurătatea. Alchimia tantrică (altădată) şi vibraţia cântecului (acum, „una cu tăcerea”) întreţin acest *zbor magic*, un neîntrerupt transfer de energie, transparenţa. O altă geometrie, aşadar, inaccesibilă neiniţiaţilor. Chiar uşor pedantă (uneori), cu excese cumva didacticiste (tocmai pentru a ne lămuri, oferindu-ne explicaţii), de izbitoare bogăţie lingvistică, poezia Vioricăi Petrovici, manevrând dezinvolt neologisme şi formulări eliptice, de la *Oglinda fractală* îndeosebi (Editura *Axa*, 2006), rămâne, totuşi, „un izvor de cântec”.

Iar *Roata de circ* (Editura *Ateneul scriitorilor*, 2016) ar fi încă o dovadă, îngemânând „poetica inluminării” cu o dilatare perceptivă (în transparenţă), conectată energiilor divine. Adică o râvnită integrare în Absolut, ca împlinire spirituală, fracţiile fiinţei topindu-se într-un ascensional extatic, armonios-vibratil, precum în *Aud doar vibraţia*: „Portativ de rouă în cer / Misterul cu două înfăţişări în oglindă / În una dansează focul în alta renunţarea / Mă ademeneşti abis rogvaiv / Cursă cu obstacole pe un orizont nefinisat / Păşesc printre flori sălbatice / Margine de pădure violetă / Tu vii dinspre Soare nu te văd / Aud doar vibraţia care invadează / Trupul meu gândurile mele inima / Plouă torenţial împrejur e arşiţă / Trăznetul aprinde poiana / Şi urcă în cer cu noi cu tot.” Deşi denunţă precaritatea prezentului, deşi recunoaşte deşertăciunea unei lumi care şi-a pierdut / vidat sensul, această poezie rămâne un imn al bucuriei. Pendulând între suferinţă şi visare, de caracter exorcist (cf. Rodica Mureşan), lirica Vioricăi Petrovici se hrăneşte cu „nectarul dualităţii”. Îmbătată de beatitudine, ea poartă – mai degrabă voalat – *nostalgia androginului*, acest mesaj subliminal fiind lansat tocmai de cea care se înfăţişează, în irealitatea lumii, ca o „iluzorie formă de femeie”. O voce care impune, care scrie *altfel*, o poetă care urcă fără propte / cârje de grup şi zgomot publicitar. Şi care merită urmărită.

S-a încercat, reamintim, şi în roman (v. *Sfinxul şi oglinda de jad*, 2013), mângâiată de acelaşi lirism luminos, cu trăiri extatice şi catharsis pictural. Ca temperament solar, prea plin de fiinţă, Viorica Petrovici, eliberată de materialitate, se revarsă ascensional. Locuieşte în *Aerogara Nadir* (v. *Lebăda în zbor*, 2019) şi, ca veritabilă preoteasă, respirând cosmic, ne împărtăşeşte informaţia ezoterică, în conexiune cu Marele Tot, precum în acest mic poem, *În fiecare noapte*, pe care îl cităm integral, ca posibil autoportret: „Sunt îndrăgostită de păsări, ape, copaci, fluturi / şi de stâlpii de telegraf, / În fiecare noapte stelele mă împodobesc / ca să înluminez, / Vin către mine lupi, cerbi şi urşi să se adape, / toate jivinile se urcă pe curcubeul ce-mi creşte / din umeri şi trec în poveşti, / Sunt îndrăgostită de munţi, flori sălbatice, crocodili / peşteri şi Cer, cobor în mister, / întreb ca un copil ce învaţă să vorbească, / Sunt îndrăgostită şi în viaţă şi în moarte de Tine”.

ADRIAN DINU RACHIERU



Generația ‘60 - generația socialismului

Să nu creadă cineva că nu apreciez poezia scrisă de Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Cezar Baltag, Ilie Constantin ș.a.m.d., dar după 1965. Dimpotrivă. Dar, în capitolele scrise anterior, m-a interesat, nu din punct de vedere polemic, ci al militantismului etico-estetic, cum au debutat acești poeți, cum au fost promovați și propulsați de critică, una aflată cu un pas înapoi față de poeți, încă proletcultistă. Pentru că, am descoperit, cercetând colecțiile revistelor vechi, se putea scrie ATUNCI și curat poezie, dar niciunul dintre aceștia nu a intrat în circuitul național de valori. Nu au primit nici glorie, nici premii, nici bani, nici excursii, nici burse de studii, nici intrarea în manuale. Sau puteai să taci, să aștepți vremuri mai bune, precum Leonid Dimov.

Grigore Hagiu – în lumea sa, veghează Lenin (episodul 28)

Grigore Hagiu s-a născut în același an ca Nichita Stănescu, la 27. 09. 1933, la Târgu Bujor, și a decedat tot tânăr, la 13.02.1985, la București. A fost fiu de țărani, urmând liceul în orășelul natal. Debutează încă din 1950, cu versuri. Se visează actor, intră chiar, în 1952, la Institutul de Teatru din București, dar este exmatriculat din motive ce ne scapă, trecând la Filologie. Ajunge ziarist la Galați, la ziarul „Drum nou”. După ce publică mai multe versuri în „Gazeta literară”, este cooptat redactor la această revistă, iar mai apoi la „Luceafărul”.

În volumul al treilea din această istorie a generației 60, una a socialismului - și îi mulțumesc lui Călin Vlasie pentru că a apreciat public această fixare „în abis” – va fi vorba despre criticii epocii (în al doilea, de prozatori). Pentru că vom avea surprize mari. Matei Călinescu (Editura „Humanitas” îi va dedica, din motive obscure, „opere complete”, mai puțin unul, al scrierilor de tinerețe) va scrie, cu argumentele pe masă, probabil și din convingere, sigur și din prietenie, că la Grigore Hagiu e de salutat „admirația intensă față de idealul leninist (ce) se constituie într-o imagine pregnantă: sorii în expansiune circulară tot mai vastă indică forța biruitoare a comunismului”. Matei Călinescu își asumă poezia leninistă scrisă de Grigore Hagiu în volumul „Autoportret în august”:

„E lumea mea, cu laturi furtunoase/ și-n centrul ei de undă liniștită,/ mărgean vibrând, nucleu, izvor de raz,/ veghează Lenin, fruntea lui boltită.// În jurul lui e viața mea întreagă/ și veșnic sorii mei îi dau ocolul,/ pe arii tot mai vaste se încheagă/ și cu idei vuind să umple golul” („Lenin”).

Matei Călinescu pare a scrie din convingere, pentru a ajuta. Indubitabil, Grigore Hagiu scrie din convingere, nici unul altul din volumele apărute în 1962 în colecția „Luceafărul” nefiind atât de pro-comunist. Nu degeaba îl remarca Ion Bănuță într-un interviu acordat atunci. Nichita Stănescu se oprea la trei poezii. În schimb, Grigore Hagiu scrie de la un capăt la altul o lungă odă dedicată valorilor comuniste. Știa că abia în 1958, după primele versuri proletcultiste, deși debutase devreme, începuse să intre în circuitul național de „valori”. Să fie luat în seamă, comentat, promovat. Criticat la propriu, de Ion Oarcăsu, pentru manierism, evazionism și uniformizare. Oarcăsu critică în „Tribuna” (3 ianuarie 1959), „uniformizarea” unor poeți care, deși scriau „pe linie”, scriau la fel – Hagiu, Nichita, Petre Stoica, Matei Călinescu, Modest Morariu și... Barbu Cioculescu. Și atunci are loc marea ruptură pentru tânărul promițător. Îmbrățișează cu toată ființa prolectcultismul, într-un moment în care acesta începea să-și dea duhul.







Vigilent, Eugen Simion, în perioada în care a tot făcut caz că a fost șomer (la 21 ianuarie 1960), scrie, în articolul „Între poezie și studiul imagistic”, un amplu studiu despre Hagiu, din care citez: „tînăr talentat, în plină evoluție, dar care se află uneori furat de detaliul imagisticii, ajungînd la ocultism, altfel spus – obscuritate. Bunăoară, în poemul <<Inscripție pe o casă nouă>> (<<Steaua>>, nr. 5/1959), Grigore Hagiu vorbește despre construcția unui bloc nou, raportând imaginile la idea de muncă colectivă (...) Poetul aduce o viziune autobiografică:

<<Curînd zidul se va ridica pînă la pragul/ care odată trecut se va regăsi mereu împreună>>". Acuzaţii foarte grave, la acea vreme!

Pentru cei care mă critică pentru ceea ce scriu aici sau preferă să tacă (doar de la puţini primind cuvinte de apreciere), îmi voi permite să citez, destul de mult (nu totul, vai!), din acest „autoportret" luminos hagian. „Tu eşti cântecul meu luminos,/ţie mă dărui întreg,/cum sînt, cum năzui să fiu,/altfel nu înţeleg/scăpărarea gîndului viu,/izvorînd generos.// Tu eşti cîntecul nostru fierbine, suflu al înnoirii,/ nemăsurat,/spaţiu lucid ce-ţi destinde/arcul privirii,/luminîndu-l înalt cu un cer înstelat" („Tu eşti cîntecul meu, revoluţie"). Din „Lenin"-ul cel extaziase pe Matei Călinescu mai cităm o strofă: „Sub bolţile de suitoare stele,/ce pure-mi sînt şi liniştea, şi mersul,/căci neclintit în centrul vieţii mele,/îmi cumpăneşte Lenin universul".

Din „Partidului", probabil recitată pe la serbări, citim: „doar să ştiu ce-mi stă mai bine-n fire,/unde bate prima mea iubire". În „poezia lozincardă" „Când lumea o trec...", Grigore Hagiu are un sprijin: „Şi dacă în cîntecul meu comunismul străbate,/ drumul lui unic şi clar, înţeleptul,/adevărul, cerînd în adînc puritate,/adevărul eroilor mei proletari îmi dă dreptul,/mă strigă, m-obligă, mă saltă/pe-orbite de umanitate înaltă".

Nu aşa erau vremurile, dragi tovarăşi şi pretini! Se câştiga masiv din scrierea aşa-zisei poezii, se obţineau funcţii înalte. Bani mulţi de la Fondul Literar. Tiraje imense. Nimic din ce e temă comunistă nu-i este străin lui Hagiu. Un comunist era, fireşte, şi antifascist. În „Cumplitele platouri de bazalt" scrie: „Colind cumplitele platouri de bazalt/din Maidanek şi Auschwitz şi din Buchenwald/imense, funerare monumente/ ale tristeţii mele viitoare şi prezente".

În „Geneză", una dedicată, ireal, iubitei, scrie: „Iubito, din poarta Comunei priveşte,/lumea pe care-am gândit-o se-ncheagă,/în ea se adună şi se oglindeşte/dragostea noastră întreagă". Comuna de aur, comunismul, îi trezeşte cele mai frumoase imagini iubitului, poetului comunard: „Şi parcă am fi lîngă-ntinderi de mare,/vîntul ne-ndreaptă coloana spinării,/şi părul tău negru măreşte în zare/nemărginirile mării". „Comuna de aur", atât de visată, e şi mai mult de atât, e „Ithaca mea". Apelul la mitologie are rost, e acceptat, doar să cânte comunismul: „Ithaca mea, visata mea Comună".

Grigore Hagiu îşi imaginează şi cum va fi să fie când constructorii socialismului vor ajunge, peste noapte, peste zi, în comunismul visat. În poezia (să-i zicem aşa) „Această zi", poetul declamă: „O trainică dimensiune comunistă/ îmi împrumută linie, culoare, glas,/ şi-ntre ce-a fost/şi ce va fi/rămâne tot mai mult această zi,/ vibrînd uşor sub neclintitul meu obraz".

Iubito! Iubito! E primăvară! Încearcă poetul să strige, aducându-şi aminte că ar fi fiind poet, pentru a-i descrie pe „Constructori(i) tineri": „Curând, zidul se va ridica pînă la pragul/ care, o dată trecut, ne va regăsi mereu împreună:/ curînd, zidul va ajunge pînă la patul mic de copil,/pînă la sunătoarele jucării colorate". Şi tot aşa, Manole îşi va desăvârşi capodopera. În următoarea carte, „Dragoste de ţară", apărută la Editura Tineretului, în 1967.

Între timp, realitatea se mai schimbase, dar să nu uităm că nici Nichita Stănescu nu va scăpa de „tribut", prin „Roşu vertical" şi „Un pământ numit România". Dar, între timp, Hagiu nu-şi găsise puterea lăuntrică de a scrie şi liber. Pentru Hagiu, în „Invocaţie", „El naşterea partidului o simte/ drept naştere a lumii/ şi-a lui deopotrivă". Doar prin naşterea partidului, viaţa lui poate „trece în cîntec". Să fie ceea ce este, să poată trăi, ca poet comunist, în mintea „unor oameni" ca el.

În „Dragoste de ţară", temele se diversifică, după cum era de aşteptat. În „Vocea epocii" e cântată răscoala de la 1907. Târziu, o făcuse Nichita Stănescu din 1957. Peste un deceniu, Hagiu se bazează pe lozinci, nu pe metafore, dar leagă răscoala de Griviţa 1933: „Sînt unsprezece mii în el - / şi poate chiar mai multe - / de ţărani,/ în ceafă împuşcaţi pe cîmpuri,/ cu iarbă răsărind în gura lor,/ care-a muşcat pământul./ Şi sînt greviştii muncitori,/ mitraliaţi de-aproape,/ cu toate pieţele prin care au căzut/ sunând în mine./ Faceţi din mine seceri şi ciocane mai ales,/ aceasta e menirea mea cea mai înaltă".

Dar „poemul" „Vocea steagului" pare a le întrece pe toate, e o adevărată ars poetica. Orgolios, poetul proclamă: „Întîiul steag de luptă-al ţării sînt!/ Cînd s-a născut partidul/ şi inimile comuniştilor români/ băteau înfiorate,/ apropierea lor de taină/ mătasea mi-au urzit./ Drept lance dreaptă şi înaltă mi-am ales/ strigătul lor, cel mai puternic, de izbîndă,/ şi fluier împietrit de os am fost,/ pe el să-şi cînte-ntreg poporul/ nădejdea şi speranţa."

Urmează, în volum, „Griviţa" şi „Doftana", din care nu citez nimic, din lipsă de spaţiu. Cum construcţia hidrocentralei „Gheorghe Gheorghiu-Dej" de pe Argeş se încheiase, un poem se impunea. Şi a fost scris, în „Pe Argeş mai în sus..." Dar nimic din tot ce însemna arsenalul proletcultist nu-i era străin (nici) lui Grigore Hagiu. Scrie, rapid sau greu, nu ştiu, „Liră lîngă stema ţării", „Coloană în mişcare" şi „Invocaţie". Din ultima citez ultimele versuri, pentru că anunţă, protocronist, un mare festival al României ceauşiste: „prin voi să se cunoască şi pătrundă,/ în ceru-aprins treptat de gînd/ cîntarea României Socialiste".

Şi un Lucian Raicu îl ia în serios. Găseşte calităţi acolo unde noi nu le vedem. Să-mi fie iertată lipsa de cecitate. Şi zice Raicu: „O lume bine întemeiată, bine fixată în rădăcinile ei, ce-i garantează stabilitatea atât de plăcută lui Grigore Hagiu, dar cutreierată în răstimpuri de mişcări ilogice, alarmante; o lume care, scăpând o clipă din frâiele gravitaţiei, *se cutremură*, îşi iese din solidele articulaţii, iată motivul cel mai neliniştitor pentru acelaşi poet, resimţit cu intensitate capabilă să stabilească legături surprinzătoare şi totuşi verosimile între lucruri greu de conceput împreună, în consecuţia lor, deodată posibilă".

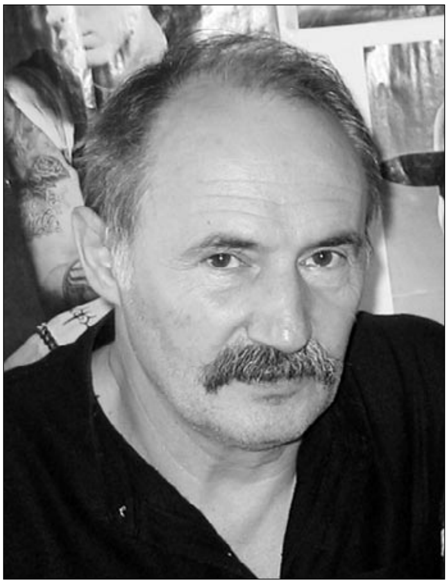
Al. Piru e circumspect: „un ecou nedesluşit din Blaga este Grigore Hagiu", ba chiar critic: „şi mai încîlcit e volumul *Sfera gînditoare* (1967)". În schimb, Eugen Simion îl ia în serios, e analitic, fără de vreo critică în „Scriitori români de azi". Cad în plasă şi Grigurcu, şi Ion Negoiţescu, fiecare căutând să găsească poezie adevărată în lozincile lui Hagiu (niciun cuvânt despre acestea, se înţelege).

Până în 1989, Hagiu a fost socotit unul dintre poeţii importantaţi ai ţării. Să vedem ce mai spune astăzi criticii literare, cea care fixează valorile. Canonic nu a fost, deşi merita pentru „Autoportret în august" (1962). În „Istoria critică a literaturii române", Nicolae Manolescu îl pomeneşte (la pg. 1313) printre şaizecişti, dar nu-i acordă niciun rând. În „Panorama critică a poeziei româneşti din secolul XX", Marin Mincu nu-l reţine. La Alex Ştefănescu („Istoria literaturii române contemporane", îl regăsim doar la index pe Grigore Hagiu. Lipseşte din „Dicţionarul esenţial al scriitorilor români", doar în D.G.L.R. întâlnindu-l.

Iată de ce nu e bine să scrii poezie politică! Poate contemporanii te vor aprecia, dacă ai şi talent. Postumitatea, nu!

Jean DUMITRAŞCU

VIRGIL DIACONU - 75



HOȚ DE CAI *

Casa din care vin miroase a cuţit.
Mâinile mele miros a cuţit.
Uneori, lama lui vorbeşte singură la brâu
ca un prieten rămas deodată singur.
Niciodată nu am înţeles ce spune, deși uneori
din lama cuţitului meu picură sânge...
Al cui este?

Atunci trebuia să fugim și să ne ascundem
în frunza pădurii. Încă mai aud lătratul câinilor!
Dar ei nu m-au ajuns niciodată,
nu au muşcat niciodată din carnea mea.
După ce l-am tăiat pe unul din ei,
ceilalţi au fugit mâncând pământul.
Încă mai auzeam lătratul câinilor,
şuieratul gloanţelor!
Așa că am trecut Apa Cea Mare
și, după ce am furat trăpașii din câmpie,
i-am vândut în târg.
Unul, care voia să ştie de unde îi am,
a muşcat chiar atunci ţărâna, doi,
care m-au aşteptat la răscruce să îmi fure arginţii,
au picurat și ei sânge.
Casa din care vin miroase a cuţit.
Mâinile mele miros a cuţit.

Ce nopţi erau atunci și cum se învolburau fustele ei,
ca valurile Dunării, prin care am trecut înot!
Mai-mai să mă înece. Valurile Dunării, fustele ei...
Ce albi și tremurători erau sânii Mariei,
care făceau de strajă toată noaptea sub stele!
Nu ştia de noi decât ţârâitul greierilor
printre ierburi.
Razele lunii îi luminau trupul.
Niciodată nu mai văzusem
o minune sub stelele cerului. Maria...
Și câtă tăcere!
Atunci auzeam strigătele celor uciși,
ale celor căzuţi sub cuţit;
care nu ştiu ce tot voiau de la mine.
Casa din care vin miroase a cuţit.
Mâinile mele miros a cuţit.

Dar toate astea au fost demult, într-o altă viaţă.
Acum mi-am dat toată averea celor nevoiaşi
și Bisericii. În fiecare duminică
merg în cimitirul de la marginea satului
și îngrijesc mormintele străinilor,
ale celor căzuţi sub cuţit.
Crucile lor stau strâmb, ierburile au dat năvală.
Până spre prânz rămân în Biserică.
Aprind lumânări pentru ei și stau de vorbă cu sfinţii.
Uneori plătesc slujbe pentru cei plecaţi.
- Ce ai tu cu sufletele morților care nu sunt ai tăi?,
îmi strigă Maria, când mă întorc acasă.
Dar eu mă spăl bine pe mâini de toate păcatele,
iar ea întinde pentru mine masa sub soarele amiezii...

Întâmpinare

Tu erai sprijinită de propria-ţi frumuseţe
ca de o pajură.

Eu veneam plin de pământuri,
de ierburi şi spini,
cu o gălăgie de păsări pe umeri.
Cu un nor de vrăbii,
care intrau în vorbă cu toată lumea.

Eu veneam plin de polen şi în căutare de faguri.

Eu te priveam din cele patru anotimpuri
aşa cum cineva îşi privise crucea.

O, fără vise cădeau fructele pomului!

Locuiesc într-un crin (I)

Înspre tine duc mai multe cărări:
degetele lungi şi de culoarea lămâii,
sânii abia treziţi din somn. Şi cearşafurile
pe care le-ai învolburat toată noaptea.

Eu locuiesc într-un crin şi tu eşti crinul acela.

Celulele mele te iau în braţe cu o mie de braţe.

Foamea mea este de carne tânără,
îmbrăţişările mele sunt carnivore!

De când te-am luat în braţe am dat în mintea crinilor.

Doamne, mi-a căzut la pat o rază!

Nici nu mai ştiu dacă voi coborî din această îmbrăţişare,
din crinul care mă ţine în braţe cu o mie de braţe.

Eu locuiesc într-un crin şi tu eşti crinul acela.

Între două biserici

Lui C. A.

Toată copilăria mea
s-a petrecut între două biserici.
Între două clopote de bronz,
care mă chemau duminica la slujbă.
Mai sus de casa galbenă în care locuiam
mă aştepta Biserica Sfântul Ilie,
iar în josul străzii lăcaşul Mavrodolului;
lăcaşul de piatră, înconjurat de ziduri de piatră,
cu scări de piatră şi bănci de piatră,
pe care se odihneau îngerii și sfinţii bisericii,
noaptea, când rămâneau singuri şi uscaţi de lacrimi.

Toată copilăria mea s-a petrecut între două biserici.
Între două clopote de bronz,
care mă chemau duminica la slujbă.

Între cele două biserici de pe strada mea
făcea întotdeauna de strajă un stol de vrăbii.
O gălăgie de vrăbii.
Nici nu se crăpa bine de ziuă,
că ele îmi aruncau în faţă dimineaţa.
Ca o găleată cu apă rece, dimineaţa.
Și voi, care mă întrebaţi de fiecare dată,
când stăm la masa de taină, ce este poezia...

Uneori, credeam că vrăbiile care zburau
între cele două clopote de bronz de pe strada mea,
între clopotul de bronz de la Sfântul Ilie
şi clopotul de bronz de la Mavrodolu,
erau mesagerii înaripaţi ai Domnului. Mesagerii!
Dar vrăbiile n-au apucat să-mi transmită
niciodată nimic din partea Domnului,
un semn cât de mic de la El,
de frica praştiei mele care le urmărea peste tot.
Desigur, eu n-am doborât nicio vrabie, niciun mesager,
pentru că cineva îmi abătea piatra în ultima clipă.
Da, pentru că cineva îmi abătea piatra în ultima clipă.
Și voi, care mă întrebaţi de fiecare dată ce este poezia...

Da, vrăbiile de pe strada mea
se ţineau întotdeauna după mine.
Nu scăpam de ele decât în biserică; decât atunci
când mă strecuram cu praştia ascunsă sub cămaşă
în biserică. Acolo, vrăbiile mă lăsau în sfârşit singur;
singur printre sfinţii şi icoanele Maicii Domnului;
singur în întunericul luminat de degetele Domnului,
care ardeau în sfeşnic.
Însă eu nu rămâneam prea multă vreme printre sfinţi –
prea stăteau împietriţi şi cu ochii numai în cer!
Unul singur se uita la mine, ţintă la mine,
iar eu mă închinam la el pentru că mirosea a credinţă.

Toată copilăria mea s-a petrecut între două biserici.
Între două clopote de bronz,
care mă chemau duminica la slujbă.

Uneori, între cele două biserici de pe strada mea
se isca un vuiet... Slujba preotului trecea atunci
prin mine,
însoţită de sfinţii coborâţi din zid.
Şi corul din văzduh al îngerilor,
heruvimii şi arhanghelii,
serafimii şi toate oştile cereşti treceau prin mine
ca un vuiet.
Toate rugăciunile şi lacrimile credincioşilor,
mirosul de tămâie cădelniţată şi întunericul
treceau prin mine ca un vuiet.
Chiar şi întunericul luminat de degetele Domnului
trecea ca un vuiet prin mine.
Şi voi, care mă întrebaţi de fiecare dată ce este poezia...

Toată copilăria mea s-a petrecut între două biserici.
Între clopotul de bronz de la Sfântul Ilie
şi clopotul de bronz de la Mavrodolu,
care mă chemau duminica la slujbă. Cum să te împarţi?

Acum m-am întors în biserică,
în mirosul de lumânări şi de mir,
printre lacrimile şi rugăciunile credincioşilor.
Stau lipit de zid, de sfântul care se uită ţintă la mine;
atât de lipit de el, încât încep să mă sfinţesc.
Copilul furişat în biserică cu praştia ascunsă sub cămaşă
şi care se închină de frică la mine
îmi spune că miros a credinţă.
Seara, când plec spre casă, împreună cu mine
pleacă şi sfântul care miroase a credinţă.

Dimineaţa mă întorc în acelaşi loc.
Exact în acelaşi loc, de teamă să nu se dărâme biserica.

Şi voi, care mă întrebaţi de fiecare dată ce este poezia...

19 august 2017

Fructe secrete

Îmbrăcată sumar,
doar într-o metaforă,
ea aleargă spre mine.

Într-o metaforă atât de lipită de trup
că i se vede zmeura sânilor.

Iubita mea trece strada direct spre mine.
Un poem se opreşte drept în inima mea!

În seara aceasta, în loc de cafea,
voi gusta câteva fructe secrete.

Voi da năvală la zmeură.

Voi mânca zmeură cu zmeur cu tot,
cu pădure cu tot!

Lidia ZADEH



Vise-n armură

În prag de infinit controversat
Vin sfinţi şi farisei la moartea noastră
Ne vor privi când trist, când frământat
Și vor cânta prohod cu voci de glastră

Vom dăinui nestins în sacrificiu
Purtând pe piept iubiri nefericite
Râzând de predicatele din viciu
Când am admis silabe calicite

În pragul iernii ca o autoare
Aş mai avea de scris câte ceva
Cu deznădejdea stinsă din eroare
Voi primeni doar versuri, câteva

La început, când preaslăveam lumina
Ca datină din târgul de minciuni
În viaţa mea era doar disciplina
Ce se preda-n spitalul de nebuni

În suflet port şi azi vise-n armură
Ca o măsură fără compromis
Nu mai iubesc legal fără cenzură
Chiar dacă visul orb îmi e permis

Ferită de-ntuneric şi de ură
Dorm binecuvântată de creştini
Ca o mireasă sfântă ce îndură
Tiara printre florile cu spini

Mi-am câştigat un drept pe semnătură
Eu singură ţinând pe umeri scut
Într-o poveste scrisă din uzură
Cu mâini de fier remodelate-n lut

Am tot murit şi-apoi am înviat
Port taina sfântă-a ultimului chin
Mă reculeg în postul luminat
Pe un altar pustiu cu hram divin

Mă mulţumesc cu nopţile mulţimii
Şi visul meu e dulce-amărui
De când iubeam poemele luminii
Poveste la-ndemâna orişicui

O parte din mine

O parte din mine priveşte apusuri
Din ultimul soare nomad peste deal
Şi timpul trecut prin cadran fără fusuri
Cu limbi de oţel într-un somn anormal

O parte din mine găseşte răspunsuri
Prin cărţi cu poeme din lumea de ieri
În vise rotunde prin arc de compasuri
Sortez amintiri decupând vechi dureri

O parte din mine reneagă din mituri
Căuşul cu apă pe vetre de jar
Prin focul ce stinge o mare-n nisipuri
Mor glasuri materne în ziduri de var

O parte din mine ascunde tristeţea
Pe cruci sub cortine de fier şi tafta
Prin tinerii ochi de smarald frumuseţea
E-un mit cu chirie în inima ta

O parte din mine culege furtună
Când seamănă vânt printre nori strânşi în chingi
Se-ascunde tot ceru-n eclipsa de lună
Tu mergi înainte şi-nvaţă să-nvingi

O parte din mine se-ncurcă în simţuri
Zideşte biserici în bob de cafea
Petrece prin iarbă cu lacrimi în colţuri
Un ultim poet exilat într-o stea

Prin ochiul de înger ţes versuri din fire
O parte din mine zâmbeşte tăcut
Când ultima lume e-un pumn de porfire
Prin clarul de moarte dau timpul tribut
Stelei de pradă şi soarelui slut

Întoarcerea (vers lacrimogen liber)

Iubitule cu vocea joasă
Cu zâmbet dulce şi duios
Aşteaptă-mă curând acasă
Mă-ntorc la tine, vin pe jos

Ajung pe seară după cină
Încerc să nu vin prea târziu
Nu strânge vinul de pe masă
Aş vrea să bem şi să vorbim

Nu stinge soba nici lumina
Mi-ar place să fie mai cald
Să-ţi văd iar chipul şi privirea
Care-mi plăceau atât de mult

Lasă şi candela aprinsă
Lângă fereastră de la drum
Să fie fum un pic în casă
De lumânare cu parfum

În camera de la apus
E cam răcoare și mă tem
Că dacă nu mă ții în brațe
Îmi va fi frig și ger etern

Lasă și patul lângă sobă
Velința neagră cu model
Ne-om înveli în noaptea asta
În patul nostru de oțel/ amândoi

Îmi pare lung drumul spre casă
Îmi pare greu și parc-acum
Îmi ard picioarele și fața
Și visele-mi sunt toate scrum

Mi-am rupt pantofii noi de pâslă
Cusuți cu fir de catifea
O să ajung acas-desculță
Dar bucuroși ne-om revedea

A început o ploaie aspră
Și-ncerc să nu mă mai opresc
La alte case cu ferestre
Și candele ca în povești

Amănunte

Tu nu mă lua în seamă când vezi că scriu târziu
Iubite pentru tine poeme din tăcere
Că soarta îmi e dată de zeii care scriu
Precum Omar Khayyam cu patos și durere

Demult nu mai cutreier prin vânt ori prin furtună
În visul meu văd marea ca pentru întâia dată
Cu plaja ei albastră sub luna taciturnă
Și îți voi spune poate povestea ei vreodată

Și poate îți voi spune cum faima e deșartă
Și versurile scrise sunt pline de-amintire
Ce-mi par a fi răvașe când nu mai cred în artă
Neliniștea mă roade în gânduri și-n privire

Nu mă-ntreba acuma dacă mai am vreo vlagă
Precum tu știi din vremuri când nu aveam răgazuri
Să îți fi scris de mână poeme o-carte-ntreagă
Și i-aș fi pus copertă din fire de atlazuri

Nu mă-ntreba iubite dacă mai sunt pribeagă
În dragoste nu-i vreme de-aceeași întrebare
Citește-mi de pe buze răspunsuri și-mi dezleagă
Dintr-un noian de gânduri un zâmbet și-o mirare

Nu mă-ntreba de fluturi ascunși pe unde sunt
Îți voi vorbi pe seară de soarta lor calică
Dar nu mai simt demult vreun zbor de-al lor mărunt
Nici nu mă mai răsfață cu aripi de suveică
Și ăsta mi se pare acum un amănunt

Azi nu-ți vorbesc iubite din cărți cu bazaconii
Sunt gândurile mele la orele târzii
Tu nu mă lua în seamă când scriu ca epigonii
În versuri siropoase banale poezii

Carmen SECERE



limita de jos

uneori îmi este teamă să vorbesc
și-mi înalț gulerul cu pliuri duble
să-mi acopăr nodul din gât

lipsa iluziei înseamnă luciditate
și-n luciditate găsești puține motive
pentru a trăi

drama e veche de când tăcerea
apoi mi se deschid mâinile
cu oasele fracturate de tristețe
și alin suferința muribunzilor
(pe tata nu mi-l amintesc decât bolnav)

demult balansam norii și practicam acrobația
în fragmente
toți mă arătau cu degetul
ce melodie fără glas
ce aeriană
a urmat saltul pe dos ca un destin răsturnat
în care cânta un cor de nebuni

acum stau într-un pătrat de pământ
și sparg bulele foliilor de plastic
să pot atinge obiecte fragile
să tresar fără să simt că lumea
nu e decât un pretext pentru sinucigași

este bine să nu deranjezi cu nimic
pe cei care mai au viață în ei
îngere ți-am adus satin
și andive

inima mea peste inima ta

strada macină zgomote vii
sunt femeia din ziua cu nisip
în care toate se îngropau
iar noi dormeam cu ochii deschişi

nu există greşeli
doar lucruri pe care nu le poţi face

sirenele ne-au zdrobit creierii
în atriul drept deraiază tramvaie
una peste alta inima mea
peste inima ta

apropie marginile să putem separa
plumbul de sânge
acesta este momentul: click
şi mă prefac atât de bine
că mă întorc

ne intră praful în casă
avem nevoie de îngrijiri medicale
tu scrii reţete cu albastru
într-o singură doză
eu citesc de trei ori pe zi
fericirile

sigiliu

sunt prizoniera propriei pivniţe
tot aici îmi ţin şi agatele dantelă

tu nu poţi tu nu poţi
repetă bijutierul

de ce sângerez
de ce merg în mâini
de ce strâng apa de ploaie

eram copil şi visam să fiu dactilografă
dactilografele sunt îmbrăcate vintage
şi fumează ţigări lungi

apoi am ajuns atât de obosită la maşina de scris
încât mi-a ars casa de la un rest de ţigară

de ce nu-mi leg şireturile
de ce îngân
de ce caut în altă parte dacă totul este aici

în zona liberă pivniţa e un termen obişnuit
ca o foame potolită
pentru ceilalţi înseamnă cerul
când pământul fuge de sub picioare

vino să facem câţiva paşi
oriunde se moare la fel

îmi spune bijutierul
reparând încuietoarea
aici
lipesc
o piatră unghiulară

O femeie își plânge zorile

Până la urmă, cui îi trebuie adevărul absolut?
Sunt atâtea pierderi afară.
Lumea este pestriţă şi tot ce credem că ştim
devine vulnerabil şi învelit în plastic.
Am experienţă în arta îndoielii. Pendulez mereu între
sunt şi nu sunt. Tot pe acolo trec şi viaţa şi moartea.
Uşa e încuiată. În spatele ei se consumă
întâmplările altora. Ale mele stau aşezate cuminţi,
printre rochii.
În locul de la geam, o femeie îşi plânge zorile:
„Zorilor, zorilor,
Pe la nemurele
Voi surorilor,
Să vină şi ele,
Să nu mi-l zoriţi."
Deschid fereastra.
Nu e nimeni.
Îmi scutur mâinile de pământ.

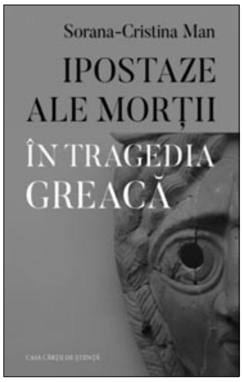
O fetiță îngrijește un buchet de baloane

În durere e nevoie să ai demnitate. Fiecare pas
înseamnă sacrificiu.
Aztecii îşi smulgeau inima din piept, pentru ca soarele
să nu moară.
Celţii loveau în spate cu o sabie, apoi făceau profeţii.
Incaşii se sacrificau să-şi salveze imperiul de la dezastre.
În copilărie, deschideam cartea la final. Nu începeam
poveste, fără să îi ştiu sfârşitul.
Acum schimb intriga, decorul chiar şi personajele.
E inundaţie la subsol. Ne înghesuim în bărci,
dar nu toţi avem o insulă.
Al doilea gardian îşi slăbeşte cravata. E greu să trăiești
cu nodul din gât.
În locul de la geam, o fetiţă îngrijeşte un buchet
de baloane.
Lasă-ţi mâinile libere, o aud.
Li-be-re!

Nu există decât războaie și încercări

Unele moduri de a gândi pot fi adevărate boli.
Agitaţia de pe hol mă sufocă. E zi de întâlnire cu trecutul.
O pregătesc de o viaţă.
Ceilalţi îşi ridică umerii, mie îmi e dor de umerii tăi
care mă purtau, în timp ce lighioanele pământului
îţi muşcau din tălpi.
Nu vom muri, ne vom alătura infinitului şi din infinit
vom face insulă şi insula ne va naşte, în acelaşi timp,
din nou.
Gardienii păzesc porţile. Cei care intră ştiu cine sunt.
Când ies, devin disperaţi şi singuri.
Mă-nvârt. Sunt o torţă.
Nu există decât războaie şi încercări.
Mă-nvârt. Podeaua mă înghite.
Femeile în alb îmi ating fruntea:
Biata de tine, iar visezi!
Sunt o torţă, înţelegeţi că sunt o torţă.
Nimic mai mult.

Dinspre prezent spre trecut, dinspre trecut în prezent





Ipostaze ale morţii în tragedia greacă (1) este lucrarea de doctorat a Soranei-Cristina Man, o cercetare riguroasă, meticuloasă a temei morţii în Antichitatea greacă, o lucrare din care transpare, totodată, pasiunea pentru acest domeniu ce presupune o întoarcere în vremea plămădirii culturii şi civilizaţiei europene.

Atitudinea cercetătoarei pare atipică pentru un tânăr din vremurile de azi, tânăr pentru care prezentul ardent pare predominant, lui dându-i a-nsufleţirii lor vamă...

Atracţia pentru tema morţii în tragedia greacă o revelează pe Sorana-Cristina Man în ceea ce are profund ca disponibilitate intelectuală şi etic-estetică. Nu e neapărat o abstragere din timpul istoric al actualităţii, o evadare din el, presupunând crearea unei bucle temporale proprii, ci nevoia interioară de (re)cunoaştere a arhetipurilor, acele *patterns*, structuri responsabile de evoluţia umnaităţii în sensul unei deveniri fireşti, de spiritualitate necesară, în contrapondere faţă de pragmatismul accentuat dezvoltat de progresul tehnic. Şi această cercetare este un popas, o vizitare a unei lumi care nu şi-a epuizat bogăţiile, o lume care crease impresia că este preocupată, deopotrivă, de sacru şi profan.

Demersul hermneneutic împrumută ceva din atitudinea lui Mircea Eliade faţă de profilul arhaităţii, înţeleasă ca stare de revelare a arhetipurilor şi de vieţuire în conformitate cu ele. Arhetipurile transcriu şi transpun structuri celeste, sacre, structuri pe care omul arhaic le umplea cu un conţinut de existenţă acordat armoniei sacrului. Viaţa este, în acest sens, ritual care repetă situaţii arhetipale, de mit.

A privi această lume din perspectiva morţii echivalează cu o demonstraţie a profunzimii gândirii antice, întrucât iubirea şi moartea sunt experienţele fundamentale pentru participarea omului la absolut.

„Viaţa omenească se petrece în orizontul morţii", aceasta este premisa cercetătoarei, idee nuanţată, reflectată în oglinzile timpului, coroborată cu ideea potrivit căreia, pentru omul antic, fiinţă finită ca toţi oamenii, care-şi înţelege şi acceptă finitudinea, acceptând să vorbească despre ea, profil spiritual aşa cum e reţinut el în profilul ficţional al tragediei, moartea este cea care „dă sens vieţii".

Ideile fundamentale, care sunt, deopotrivă, coloanele construcţiei eseistice, sunt punctate de Sorana-Cristina Man, racordate unor teorii pe care le preia în mod critic, adaptându-le, integrându-le sistemului propriu de reprezentare critic-ideatică.

Prima se referă la *teoria violenţei* a lui R. Girard, de la care reţine ipoteza potrivit căreia ritualul de jertfă este menit a îngrădi violenţa, contracacrând răzbunarea individuală; altă idee, în rezonanţa teoriei lui Hélène P. Foley, se referă la personajul feminin, ca „substitut al elementului mascullin", femeile având, în tragedie, rolul de „cobai artistic", de substituenţi, o proiecţie, o oglindă pentru ca bărbatul să-şi vadă slăbiciunile; e, apoi, „identificarea proiectivă" a lui R.J. Lifton, idee complexă ce include terestrul şi transcendenţa, idee potrivit căreia „omul îşi prelungeşte existenţa identificându-se cu transcendenţa", în diferite forme ale ei: continuitatea familială, conştientizarea locului omului în univers, comuniunea cu Marele Tot, arta/creaţia prin care individualul se transcedne şi accede la universal.

Cu aceste promisiuni, *Ipostaze ale morţii în tragedia greacă*, se deschide curiozităţii intelectuale a unui receptor interesat, la rându-i, de conştientizarea locului pe care-l ocupă în lumea văzută/înţeleasă ca micro- şi/sau macrocosm, ca şi de logoterapia – de aflarea unui sens al vieţii, în orizontul căreia să-şi clădească viaţa şi destinul.

Întregul eşafodaj al demonstraţiei, eseul având dominant o structură argumentativă, se sprijină pe o bună cunoaştere a tragediei greceşti, a marilor poeţi tragici – Eschil, Sofocle, Euripide, a mitologiei şi, mai ales, a mentaliăţii omului antic. Sorana-Cristina Man reface, astfel, atmosfera vieţii antice pentru a ajunge la viziunea asupra vieţii şi existenţei, predominat mitică şi mitizantă, un determinism care transcende fizica lumii găsindu-şi ecoul în metafizica ei. Totul este hotărât, determinat metafizic, crede omul antic al tragediei greceşti; însă, el nu este o jucărie a sorţii, având, totuşi, posibilitatea de a-şi exercita liberul arbitru, care acţionează în interiorul său omenesc. Dar ceea ce face în determinsimul fizicii lumii, în acordul ecuaţiei cauză-efect, are reverberări, corespondent în planul determinismului metafizic, răspunde unui dat/imperativ pe care nu-l poate anula.

Soarta – *destin*, *fatum*, deci un transcendent implacabil, determină evenimentele; alegerile aparţin, însă omului, consecinţele faptelor sunt consecinţe ce decurg din alegerile lui. Omul este, prin urmare, răspunzător de destinul său, evenimentele tragice ale vieţii lui sunt urmare a unui *hybris*, o vină tragică, responsabilă de lipsa de măsură, de sfidarea zeilor. Este vorba de o respingere a limitei, a finitudinii, de o luptă inegală cu destinul oemnesc, destin ce include, inevitabil şi inexorabil, moartea.

Tragedia, concluzionează Sorana-Cristina Man, „poartă amprenta luptei în care este încleştat sufletul omenesc", scindat „între tendinţa de a se diviza şi aceea de a se reîntregi, între dezbinare şi coeziune", stare ce „caracterizează «criza dionisiacă», adică separarea şi confuzia dintre bine şi rău.", surprinde, altfel spus, complexul determinism în care este prins dintotdeauna omul. Sugestia se extinde, în acest mod, asupra omului contemporan, în structura psihică a căruia subzistă şi supravieţuiesc toate aceste determinisme, întrucât problemele chinuitoare privind misterele vieţii şi ale lumii rămân aceleaşi. Formele se schimbă, conţinuturile sufleteşti rămân aceleaşi.

Lucrarea Soranei-Cristina Man, *Ipostaze ale morţii în tragedia greacă*, este un exemplu concret de ceea ce Vergiliu numea prin *utile dulci*, promiţând o lectură folositoare şi încântătoare, în acelaşi timp, prin călătoria pe care o propune în labirintul cunoaşterii. A o însoţi echivalează cu o şansă pe care cititorul şi-o acordă pentru a ajunge la proiecţia proprie nu doar asupra tragediei greceşti, ci asupra tragediei vieţii, aceeaşi dintotdeauna.

ANA DOBRE

26 septembrie 2023

1. Sorana-Cristina Man, *Ipostaze ale morţii în tragedia greacă*, Prefaţă de Valy Ceia, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2023.



(c-)un zâmbet ascunde…

c-un zâmbet ascunde o lume întreagă
în toamna ce-apare alene pe şes.
c-un zâmbet, un suflet pe loc ea dezleagă
şi atâtea poveşti îşi capătă sens

ea merge pe sârmă din zori până-n seară,
visând că ajunge la cer şi-napoi.
ea leagă dorinţe şi gânduri cu-o sfoară,
făcând să apară şi tunet, şi ploi

c-un zâmbet ea şterge durere şi lacrimi,
când ziua se lasă din nou peste chip.
c-un zâmbet ascunde o lume de patimi,
trecând tot tăcută, aiurea prin timp
(29.09.2023)

îţi las poemele nescrise încă

amintirile întârzie
preţ de câteva staţii.
pe geam privesc
imagini disparate dintr-un film
în care nu mă regăsesc.
ploaia asta a venit
ca o mângâiere peste
tot acest tumult interior.
nu mă mai recunoşti
şi nici eu nu mai ştiu cine sunt
sau de unde să mă mai iau
pentru a mă întoarce.
nu mă mai amăgesc.
scriu în acest jurnal
ca într-un testament,
îţi las poemele nescrise încă
şi tăcerea în care s-a risipit
cenuşa atâtor visuri
(21.09.2023)

******

mă întorc dintre poeţi
ca de pe Tărâmul Făgăduinţei
îmi pun înapoi masca pe chip
şi mă amestec iarăşi
printre muritori
(19.09.23)

ne uităm

ne-am întors în spatele măştilor
ne-ascundem după orgolii
şi vorbe nespuse
ştergem pe jos cu încrederea
pe care am crezut cândva că o avem,
însă tot ce ne aparţine de fapt
e o distanţă ca o oglindă
şi două chipuri răstălmăcite de neînţeles,
de ziduri ridicate ca fortăreţe,
de lacăte cărora le-am aruncat
cheile prin canale
oraşul forfoteşte ca un muşuroi
în timpul festivalului de teatru,
dar măştile nu mai cad
ne-am întors în spatele lor
ca nişte soldaţi în tranşee
nu mai risipim gloanţe,
nu mai ascundem mine sub tălpi
ne uităm
şi asta e de ajuns
(03.07.2023)

Cât de mult ai iubit?

Miroase a fân şi a vară, trenul goneşte grăbit
Spre suflet degrabă priveşte, timpul în loc s-a oprit.
Surâd amintirile toate şi vremea ce va veni,
Vântul aleargă prin frunze, tu oare ce vei deveni?

Copacul se-apleacă, se-ndoaie,
prea rar cedează-n furtuni,
Crengile sale, de veacuri, au fost adăpost de străbuni.
Statornici şi cu credinţă, speranţa le-a fost doar în cer,
Nu s-au temut niciodată că-n zori toate visele pier.

„Învaţă să-ţi creşti rădăcina!” ţi-ar spune
de-ar mai trăi,
„Să nu te-nfrăţeşti cu minciuna, oricât de dulce ar fi!”
Miroase a fân şi a vară, timpul goneşte grăbit,
Când trenul în gară soseşte, tu cât de mult ai iubit?
(25.06.23)

departe de sine

el se ascunde de zile sub soare
se ascunde în lac cu ultimul val
o pasăre-i zboară prin minte şi fuge
pe drumul din inimă, scurt şi bizar
el se ascunde de noapte în sine
stă treaz pân' la ziuă, aşteptând în zadar
somnul să vină, să-l ducă departe,
departe de zile, de sine, de mal
(18.08.22)

Crenguța MĂLĂIAȘ

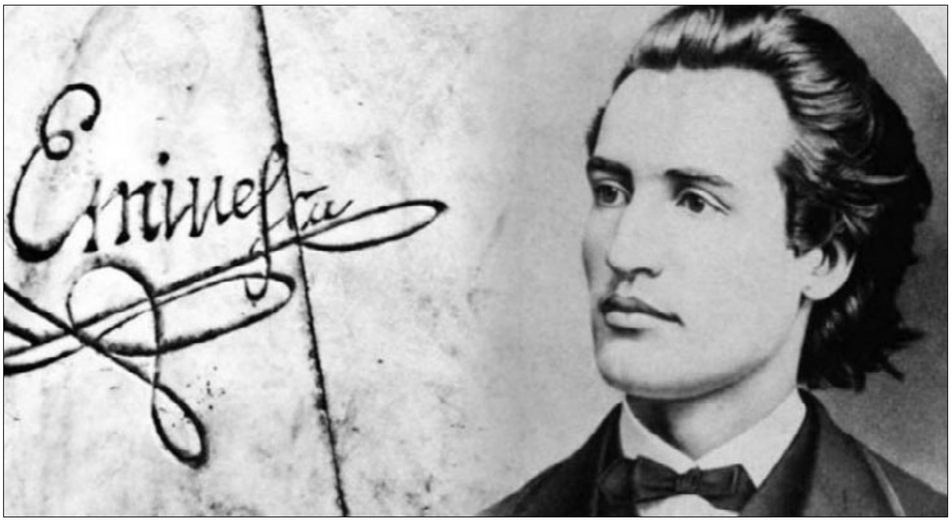
Supliment îngrijit de Virgil DIACONU

ARTE POETICE

■ Nr. 117
■ Noiembrie 2023
Cafeneaua literară

Ancheta *Cafenelei literare*

POEZIA LUI EMINESCU ȘI POEZIA CONTEMPORANĂ



În speranța că nu ne-am osificat și că încă ne mai punem problema valorii și a destinului poeziei, vă propun să răspundeți la întrebările acestei anchete exact așa cum credeți de cuviință.

1. S-a discutat foarte mult și în fel și chip, în literatura noastră, despre poezia lui Mihai Eminescu. Ce critic/critici credeți că a/au analizat mai bine, mai aproape de ființa ei, poezia lui Eminescu?

2. Cum evaluați, astăzi, poezia lui Eminescu? Este ea (1) o poezie de excepție, o capodoperă, ocupă ea o poziție centrală în canonul literaturii române, (2) este o poezie de valoare medie, ori (3) este o poezie modestă, sau chiar minoră, după cum au decretat într-o anchetă mai mulți scriitori tineri, în revista *Dilema,* din 27 februarie 1998? Pentru Cezar Paul Bădescu, autorul antologiei *Cazul Eminescu* (Paralela 45, 1999), Eminescu este de exemplu un „poet inert și ridicol"…

3. Ce caracteristici, trăsături sau constante poetice (estetice), sau numai pseudopoetice (pseudoestetice, deci modeste), credeți că are poezia lui Eminescu, raportată, firește, la cerințele estetice ale poeziei majore de astăzi sau ale poeziei majore din secolul XX? Sau raportată la poezia majoră dintotdeauna? Ce vă seduce sau ce vă nemulțumește în poezia lui Eminescu?

4. Dacă apreciați poezia lui Eminescu, în ce serie de 5-10 poeți de valoare o includeți?

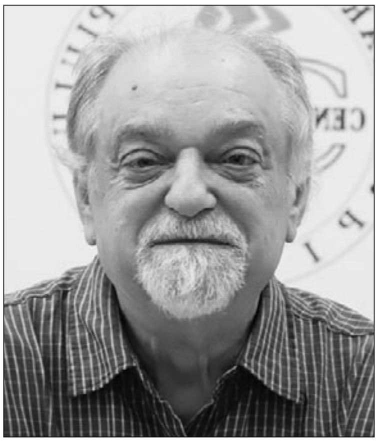
5. Ce poeți, români sau străini, credeți că se situează înaintea poeziei lui Eminescu?

6. Ce influență a avut poezia lui Eminescu asupra poeziei (românești) ce i-a urmat? A ridicat sau a coborât ea calitatea (valoarea) poeziei noastre?

7. Cum este poezia de astăzi față de poezia lui Eminescu? Prin ce caracteristici îi este superioară? Sau prin ce caracteristici îi este inferioară?

8. Este Eminescu astăzi un poet citit de lectorul obișnuit?

Virgil DIACONU,
6 martie 2022



LUCIAN COSTACHE

Scriitor și publicist

POEZIA LUI EMINESCU

„... funcţia operelor mari este de a te face să-ţi ceri scuze că exişti” – Constantin Noica

Eminescologia este o ştiinţă de sine stătătoare: ştiinţa despre Eminescu. Numărul imens de studii referitoare la opera sa poetică (vezi bibliografia înregistrată la zi) arată interesul constant de-a lungul a mai bine de 150 de ani faţă de opera sa. Nu există personalitate a culturii române cu preocupări literare sau conexe care să nu fi exprimat un punct de vedere la varii teme, idei, conţinut şi formă, studiindu-i opera şi viaţa din cele mai diverse direcţii de analiză: critici şi istorici literari, editori, scriitori, oameni de ştiinţă, esteticieni, filosofi, psihanalişti, folclorişti, medici, lingvişti, economişti, istorici, jurnalişti etc. O enumerare aici a tuturor acestora este imposibilă.

Trecând în revistă doar câteva nume, ar putea da impresia unei alegeri subiective. Încercăm totuşi, pentru a stabili o necesară continuitate temporală, să numim câteva dintre aceste nume importante pentru cultură în general, pentru literatură în special, de la simple impresii formulate la *Junimea*, până la opere fundamentale, cu mii de pagini şi cu pretenţii exhaustive, ceea ce s-a dovedit întotdeauna orgolios iluzoriu. De la studiile lui Maiorescu, *Direcţia nouă* (1874), *Poeţi şi critici*, *Poeziile lui Mihai Eminescu*, amintirile Mitei Kremnitz, ale Veronicăi Micle, ale lui G. Panu, Iacob Negruzzi sau Slavici, până la Eugen Simion, Petru Creţia, Al. Husar, D. Irimia, Constantin Ciopraga, Gavril Istrate, Solomon Marcus, Mihai Cimpoi, Nicolae Manolescu, Alexandu Surdu, Nicolae Georgescu, Theodor Codreanu sau Tudor Nedelcea, Florian Copcea, Vasile Bahnaru, D.T. Dulciu, Z. Dumitrescu-Buşulenga, eminescologi redutabili ai zilelor noastre. Între aceştia, de-a lungul timpului: Hasdeu, G. Murnu, O. Minar, I. E Torouţiu, Ibrăileanu, Lovinescu, Caracostea, Iorga, Bogdan-Duică, M. Dragomirescu, A. C. Cuza, Perpessicius, Călinescu, Petru Caraman, D. Popovici, D.D. Roşca, Vianu, D. Murăraşu, Liviu Rusu, Gr. Scorpan, Edgar Papu, D. Vatamaniuc, Dr. C. Vlad, Ion Nica, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, I. Negoiţescu, I. Petrovici, Mihai Drăgan, E. Todoran, Petru Creţia, R. Vulcănescu, Constantin Noica, Ioana M. Petrescu, Ilina Grigori, Nicolae Ciobanu, Gh. Bulgăr, George Munteanu, Cassian. M. Spiridon, Alex Ştefănescu, Basarab Nicolescu –, pentru o sumară enumerare. Dacă urmărim numai titlurile şi autorii colecţiei *Eminesciana* a editurii ieşene *Junimea* şi ar fi suficient să înţelegem nu numai preocuparea pentru creaţia poetică eminesciană, ci şi pentru proza sa, ca şi pentru activitatea sa jurnalistică, cu totul excepţională, ca o oglindă performantă a epocii şi, deopotrivă, de surprinzătoare actualitate. Să nu uităm studiile comparatistice: Eminescu şi clasicismul greco-latin, Eminescu şi literatura engleză, Eminescu şi literatura germană, franceză (romanticii) sau italiană, Eminescu şi India, care nu sunt simple articole, ci studii voluminoase şi profunde, fără a cădea în capcana *sursierismului*, uneori atât de păgubos.

Să nu uităm contribuţia scriitorilor argeşeni la cunoaşterea operei şi vieţii lui Eminescu, începând cu N. Apostolescu şi D. Alexandru Nanu; apoi: Augustin Z. N. Pop, Vladimir Streinu, Petru Mihai Gorcea, Nicolae Spinei, Horia Mazilu, Marin Manu-Bădescu, Gheorghe Păun, Nicolae Georgescu, George Ene, Virgil Diaconu, George Rotaru, Daniel Dejanu, Emil Oprescu, Hadrian Soare, precum nici pe marii noştri scriitori: Alecsandri, Creangă, Caragiale, Vlahuţă, Arghezi, Blaga, Barbu, Galaction, Victor Eftimiu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Grigore Vieru, Nicolae Dabija. Să accentuăm că Eminescu a fost întotdeauna, şi este un factor de unitate naţională, de orgoliu al limbii române adusă la perfecţiune, de cuprinderea noastră ca spiritualitate în ceea ce geniul său formula ca „nemargini de gândire” şi „cutremur al nervilor”, adâncuri ale simţămintelor în care încă ne regăsim. Nu ni se pare deloc exagerată formularea: *Eminescu, poet naţional şi universal*, căci numai o minte îngustă (ca să fim reţinut) sau răuvoitoare (ca să nu zic nemernică) l-ar putea considera pe Eminescu altfel sau de valoare perimată sau minoră.

Nu împărtăşim deloc clasificarea creaţiei eminesciene „ca poezie de valoare medie, modestă sau chiar minoră”, iar opinia grosolană a lui C. P. Bădescu, cum că Eminescu e un „poet inert şi ridicol” e inefabilă prin prostie. L-am opune pe acesta doar unuia dintre cei numiţi anterior şi ar fi suficient pentru a-i găsi locul şi a-l uita definitiv. Poezia nu poate fi *minoră* sau *modestă*. Ea este sau nu. Un vers sau o strofă poate fi poezie, tot aşa cum un volum întreg de versuri să fie în afara poeticului şi a valorii estetice. Cum nicio însăilare oarecare de cuvinte din care lipseşte o idee, o emoţie sau o imagine nu înseamnă artă. Explorând fiecare vers al lui Eminescu, aşa cum o face Perpessicius, de exemplu, sondând manuscrisele, variante şi versuri oarecare, e suficient să observăm febrilitatea cu care Eminescu caută *forma perfectă* în „cuprinderea” *nemarginilor de gândire*, descoperind şi într-un singur cuvânt sau expresie un ceva care să îmbrace *noroiul greu al prozei*, *ţărâna cea grea* în *straiul de purpură şi aur al poeziei*, cu *voluptosul său joc cu icoane* (cu imagini) şi *cu glasuri tremurate* (*muzicalitate, cadenţe şi ritmuri*), asociate cu acea *combinare măiestrită unor lucruri nexistente*, *cugetarea sacră* (*Ce e cugetarea sacră?*, cu varianta anterioară, *Ce e filosofia?*), în încercarea de *a reface limbajul-prim*, a acelei *lumi ce gândea în basme şi vorbea în poezii*, deziderat al artei literare dintotdeuna. De aici dorinţa de a cuprinde în cuvinte *denepătrunsul*, *denecunoscutul*, *denecuprinsul*, pentru cei mai mulţi dintre noi.

Răspundem astfel finalului celei de a treia întrebări. *Nimic nu mă nemulţumeşte* în poezia lui Eminescu. Ce ar putea să mă nemulţumească? De cele mai multe ori, creaţia sa mă nelinişteşte, mă pune pe gânduri prin vastitatea ideilor şi straiul său expresiv, până la nuanţele cele mai delicate. Sunt adesea copleşit nu numai de farmecul limbii române pe care-l cuprinde opera sa, de nuanţele date *limbii române istorice şi poporane*, dar şi neaşteptatelor adâncimi ale sensurilor ce le cuprinde, şi felul în care au germinat valori noi în mintea şi

trăirile poetului. Considerarea creaţiei eminesciene ca *transdisciplinară*, *transmitică*, *transculturală*, cum o definea Basarab Nicolescu, ar trebui să pună pe gânduri şi pe impostorii-detractori ai lui Eminescu, dar şi pe idolatrii-în necunoştinţă de cauză. De aceea, singura atitudine faţă de acest mare creator al literaturii universale nu poate fi decât *responsabilitatea, lectura integrală a operei sale, antumă şi postumă, precum şi a unui număr cât mai mare de studii dedicate operei sale sau a celor comparatistice.*

La întrebarea 4, aş îndrăzni, aproape tradiţional, fără să accept volens-nolens o limitare: Eminescu, Macedonski, Bacovia, Arghezi, Blaga, Barbu, Nichita Stănescu. Nu aş întârzia să adaug, oricâte dispute ori contrarietăţi aş produce: Dimitrie Anghel, Vasile Voiculescu, Radu Gyr, Marin Sorescu, Grigore Vieru, dar şi pe aceea cu linii poetice care pentru unii sunt depăşite, contradictorii etc., după criterii în afara esteticului sau considerate tributare unor ideologii, cu impact istoric sau naţional, în afara interesului globalizator şi progresist: Alecsandri, Coşbuc, Goga, alţii. Ca profesor de limba şi literatura română aş evita astfel de ierarhii şi aş aminti discuţia lui Titu Maiorescu din articolul *Poeţi şi critici*, referitoare la comparaţia dintre Alecsandri şi Eminescu, stabilind rolul diferit al fiecăruia la dezvoltarea literaturii şi culturii române, iar la întreabarea cine e mai mare poet, V. Hugo sau Leopardi, de exemplu, criticul stabilea singurul criteriu corect: „nu pot fi măsurate incomensurabilele". Aş cita, mai aproape de noi, nu numai pe principiul lui *degustibus*, pe George Bălăiţă, Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu, Corneliu Popel ori Leonid Dimov, sau Gellu Dorian.

Ce poeţi români sau străini cred că se situează *înaintea lui Eminescu*? O astfel de ierarhizare e neavenită. Pe Eminescu îl pun alături de marii creatori ai literaturii universale, începând cu cei ai Antichităţii, pe care i-a preţuit, cu vârfurile poetice ale fiecărei ideologii literare, oricare ar fi aceasta: Homer, Horaţiu, Ovidiu, Dante, Petrarca, Goethe, Heine, Byron, Shakespeare, Hugo, Leopardi, Baudelaire, Valéry şi Rimbaud, Musset şi Lamartine, Lermontov şi Puşkin, Tagore, Eliot. Dacă ne-am întoarce la întrebarea a doua, comparativ, ar trebui să spunem că toţi aceştia, pentru că nu mai corespund gustului contemporan, sunt poeţi „inerţi şi ridicoli"!? Am ignora astfel principiul *valorilor estetice perene*, *principiu de căpătâi al artelor*, şi care *se educă*, *se învaţă*, acel *frumos etern* despre care vorbea şi Eminescu cu conştiinţa sa atât de radicală. Eminescu a ridicat enorm valoarea culturii române, gândirea românească în general. Nu vorbim doar de *epigonii* lui Eminescu, ci şi de *eminescianism* şi mai ales despre ceilalţi poeţi importanţi ai literaturii noastre care revendică moştenirea sa poetică, literară, de gândire şi sensibilitate. Poezia de astăzi *nu este superioară* poeziei lui Eminescu. Cine a stabilit infailibil „caracteristicile poeziei de astăzi" –, acest *astăzi* începând de când? Nemaivorbind de diversitatea manifestărilor poetice, multe dintre ele încadrate abuziv sau măcar exagerat în *Postmodernism*, nemaivorbind de un timp de mai bine de 70 de ani de „unică" postmodernitate şi de lipsa unei autorităţi critice nevulnerabile, unanim acceptată. O listă a poeţilor canonici de astăzi nu a scos în evidenţă decât opinii subiective, cu o inflaţie nepermisă de genii poetice! Mult mai multe decât în întreaga istorie a literaturii române anterioare şi fără proba infailibilă a timpului. În studiile teoretice, foarte numeroase de-a lungul istoriei, masiv în secolul XX, începând cu Aristotel, apoi Nicolas Boileau şi, mai recent, cu M. Dragomirescu, la noi, de exemplu, în *Teoria Poeziei*, se încearcă stabilirea unor *criterii* şi *caracteristici*. E sigur că gustul epocii a atins mai mult sau mai puţin linia de hotar spre bunul-gust, estetic, care e universal, Eminescu fiind după o exprimare celebră şi corectă: *în Timp şi în afara Timpului*, *Omul deplin al culturii române* (oricât aceste formulări iar tulbura şi enerva pe iubitorii pătimaşi şi limitaţi ai negării valorilor consacrate şi/ sau româneşti, sperând că aşa pot atrage atenţia, din neputinţa de a construi şi din obtuzitatea minţii!).

La întrebarea dacă Eminescu este astăzi citit de omul obişnuit, am răspunde, amuzându-ne copios: ce poet contemporan şi canonic *de astăzi* este citit de *omul obişnuit*!? De cei mai mulţi, acesta nici măcar nu a auzit şi pus în faţa cărţilor unuia sau altuia, le-ar părăsi după câteva pagini. Literatura, artele în general, deşi se adresează, măcar ca intenţie, *publicului larg*, „maselor", adevărul e că acestea sunt „alese" pentru un public elitar şi educat, ca *o nobilă inutilitate*, după expresia doamnei de Staël.

Faţă de Eminescu, ca de altfel faţă de oricare valoare devenită „bun public", ne putem situa în idolatrie, în *indiferenţă,* în *contestare* sau în *responsabilitate* şi *preţuire.* Atitudinea e dată fie de gradul de instruire, fie de scopul comunicării, fie, pur şi simplu, de contextul în care aceasta se manifestă şi se exprimă. *Contestarea* trezeşte, adesea, amorţeala cotidiană faţă de valori şi transformă indiferenţa în atitudine (din păcate, de cele mai multe ori, pe termen scurt şi fără tragere de inimă în a preţui o valoare în cunoştinţă de cauză; adică, tocmai prin cunoaştere, prin lectură şi cercetare!). Alteori, atitudinea se transferă în plan istoric, politic, naţional-etnic, Eminescu devenind, deodată, *emblemă cetăţenească*, *blazon individual* şi pentru aceia care ştiu despre dânsul şi creaţia sa mult mai puţin decât afişează, fragmente ale unor idei neasimilate, amintiri de şcoală generală, frânturi de comentarii şcolare sau, cel mai adesea, sintagme neasimilate până la capăt: *poetul nepereche*, *Luceafărul poeziei româneşti*, *un romantic întârziat*, *poet naţional şi universal* ş.a.m.d.

Situaţia cea mai lamentabilă e de constatat însă atunci când simpla citare a lui Eminescu sau a unei fraze rostite de dânsul devine argument pentru mărunte *acţiuni şi beneficii*, fără ca acestea să aibă vreo legătură cu contextul în care au fost formulate de poet, mizându-se pe autoritatea opiniilor sale şi pe impactul în public al numelui său. Eminescu devine, astfel, *arma de tărie* a politicianului sforar, mediocru şi viclean. În *indiferenţă lăuntrică* se situează şi aceştia din urmă, şi mulţi dintre cei care afişează, sporadic şi festivist, preocupări eminescologice. E mai de preţuit atitudinea omului simplu, care îl preţuieşte pe Eminescu cu sinceritate, ca pe o comoară în care crede aproape superstiţios şi care e şi a lui pentru că e a tuturor, dar la care nu are încă sau nu va avea niciodată acces în detaliu. Eminescu e pentru aceştia *bijuteria unicat din vitrină*, pe care nimeni nu va avea bani vreodată să o cumpere, pe care *trecătorul* s-a obişnuit să o vadă aproape tradiţional şi în faţa căreia exclamă cu admiraţie. Eminescu este un *bun colectiv şi individual* în acelaşi timp, revendicat permanent şi oriunde se vorbeşte româneşte; e asemenea statuii monumentale din piaţa publică cu care cetăţeanul s-a obişnuit şi căruia doar „deterioarea" ei i-ar atrage atenţia şi s-ar conştientiza într-o posibilă „catastrofă". Sunt aceştia, paradoxal, exponenţii unui comportament idolatru şi indiferent totodată. Ei cred în Eminescu ca într-o *zeitate* care nu trebuie cercetată; orice *contestare,* fie şi ca metodă de lucru, oricât de parţială va fi fiind, e sinonimă cu o blasfemie. Ei acceptă valoarea lui Eminescu *aprioric*, *tradiţional*, fără să ştie, uneori, nimic mai mult despre dânsul decât cei aflaţi în indiferenţă faţă de orice

valoare culturală sau în ostilitate vădită faţă de orice afişare intelectuală elitistă, reală şi neostentativă, necesară oricărei ierarhizări valorice.

Idolatria, ca şi *indiferenţa* sunt însă, în egală măsură, neproductive; ele nu aduc nici un progres intelectual sau afectiv. *Idolatria,* necenzurată de cunoaştere şi sensibilitate, fără nuanţe şi rafinament, e în duşmănie de moarte cu *contestarea*, argumentată sau nu. Contestarea unei valori, oricât de contrarianţi ar fi termenii puşi alături, e uneori necesară. Poţi „contesta" o valoare, fie şi de mărimea lui Eminescu, ca *metodă de lucru*, demonstrând, în final, contrariul. Multe valori se impun după un lung şir de contestări sau după perioade îndelungate de *indiferenţă* şi *uitare*. E chiar nevoie ca, măcar parţial, valorile să fie „contestate": e trezit, astfel, interesul pentru ele şi orice contestare de bun-simţ, argumentată, pe criterii exclusiv estetice şi profesioniste, intelectuale, este benefică. Îi excludem, de aici, pe marii îndrăgostiţi, în cunoştinţă de cauză, conştienţi de *Absolutul* gândirii sale, pe acei, atât de necesari, *idolatri informaţi*. În general, Eminescu e – trimis în mulţime – o certificare de valoare naţională, proiectată în fiecare individ. Valoarea lui Eminescu, în sine *o valoare individuală* şi / dar şi *românească,* devine nu numai un act de identificare pentru fiecare individ, etnic român, dar şi de *identitate*.

Dacă sentimentul de apartenenţă, în primul caz, e legitim, în cel de-al doilea caz, e şi fals, şi primejdios. Niciun individ nu se constituie din suma calităţilor colective şi nici calităţile unei colectivităţi, constituite mai mult tradiţional, decât ştiinţific, nu se transferă automat în indivizii care o compun. Orgoliul apartenenţei la valorile colective, reprezentate valoric prin acei indivizi *aleşi*, vârfurile spiritualităţii unui popor, e însă de cultivat, când nu devine orgoliu fără discernământ şi neasimilat, doar ca o asumare personală. Altfel, te poţi situa în ipostaza intuită de Eminescu: *Iar deasupra tuturora va vorbi vreun mititel, / Nu slăvindu-te pe tine, lustruindu-se pe el.* Constantin Noica propunea, într-un articol, *„Despre geniu"*, o atitudine singura înţeleaptă de altfel – faţă de creaţia eminesciană în ansamblu: *responsabilitatea*.

Fără a şti mare lucru despre Eminescu, mulţi se mulţumesc cu a afirma, cu aroganţa care lasă să se înţeleagă că ştiu mult mai mult, că Eminescu este un geniu. Dacă li s-ar pune întrebarea de ce este Eminescu un geniu, aceiaşi ar găsi foarte greu un răspuns; dacă îl încearcă, spun, de cele mai multe ori, platitudini, lucruri oarecare ce s-ar putea aplica, tot atât de bine, oricărui alt scriitor sau chiar unei persoane care s-a produs mediocru în ale scrisului! Întrebarea nu este deloc uşoară şi, dacă e să definim *geniul* sau *genialitatea,* nu e suficient să spunem că *orice depăşire a normei comune* e un semn de genialitate, înţelegând prin *geniu* doar o *supradotare*. Dacă spui, după Noica, fără alte explicaţii, că „geniul este 99% o chestiune de cantitate şi acumulare, de muncă, aşadar de instructaj al animalitaţii superioare din om, pur şi simplu", rişti să treci drept „neserios" pentru starea de perplexitate pe care i-o produci interlocutorului care crede în *har* şi *talent* mai mult decât în „instructaj". Dacă adaugi că – spunând despre Eminescu că este un geniu –rosteşti ceva nechibzuit şi, de fapt, „două lucruri proaste", rişti să treci, în închipuirea opiniei publice, drept un fel de „duşman" al poporului, căruia îi conteşti valorile! Cele două lucruri proaste ar fi că „în fond, [Eminescu] este dincolo de orice explicaţie; că noi, oamenii de rând, suntem dincolo de orice răspundere."

A afirma totuşi despre Eminescu că este un geniu, pur şi simplu, fără altă demonstraţie, e şi urmarea unui orgoliu colectiv, etnic, care se multiplică în fiecare şi care produce un sentiment de apartenenţă la un spirit mai înalt, care te scoate, ca etnie, dar şi ca persoană, din anonimat. Orgoliul acesta e nu numai de admis, ci şi de cultivat, atâta timp cât el nu traduce incultură, suficienţă, mediocritate şi iresponsabilitate. E însă şi mai benefic ca acest orgoliu să îndemne la a-l citi pe Eminescu mai în amănunt şi a-i adânci, prin înţelegerea noastră, opera. Pentru români, a-l nega pe poet ca geniu e sinonim cu *trădarea naţională*. Nici nu e de mirare – Eminescu e un *simbol* şi un *mit*. A-i nega genialitatea e sinonim, pentru români, cu a-şi nega propria *identitate*: el e emblema de valoare a spiritualităţii româneşti şi certificatul de mândrie culturală a omului obişnuit. A spune că e singurul e o greşeală. A afirma hotărât că e *unic* e adevărat. A-l demitiza pe Eminescu e însă necesar ca metodă de lucru. Matematicienii recurg adesea la procedeul reducerii la absurd. Noi nu vom proceda aşa pentru că ne sunt mai la îndemână şi ne par mai comode mijloacele „clasice": lectura operei, lectura criticii, intuiţia şi speculaţia estetică, în a corela puterea noastră de înţelegere cu a altora în faţa unei *valori* pe care o admitem, prin asumare şi cunoaştere, ca atare.

Conştientizând cele spuse până acum, am ieşi astfel şi din *idolatrie* şi din *dezamăgire*, situându-ne în *înţelegerea* lui Eminescu şi în *răspundere proprie*; lecţia filosofului e cât se poate de clară: „...funcţia operelor mari nu e de a fi doar contemplate. Este de a naşte alte opere mari sau măcar de a modela omenescul din tine. Iar de nu, funcţia operelor mari este de a te face să-ţi ceri scuze că exişti." Eminescu, cultivat tradiţional, e dincolo de admiraţie: e *o stare de religiozitate*, un fel de zeu a cărui existenţă nu o pui la îndoială şi nici nu o cercetezi: el e, pentru mulţi, *o credinţă*. Subliniem alegerea de a ne situa *în răspundere proprie, în responsabilitate şi preţuire* prin demersul critic pe care îl încercăm şi prin finalităţile aşteptate. Responsabilitatea şi demitizarea, ca metode de cercetare, sunt singurele criterii în valorificarea concretă a creaţiei eminesciene şi în precizarea, pentru fiecare, a locului pe care îl merită: „Înainte însă de a socoti un creator geniu, este bine să vezi ce anume a făcut el spre a fi unul sau ca să-şi slujească geniul. Şi, înainte de a te scuza că tu nu eşti un geniu – sau alteori de a da vina pe împrejurări că n-au favorizat genialitatea ta ascunsă , este bine să vezi care-ţi sunt răspunderile, în spiritualitatea şi chiar în animalitatea omului de cultură din tine. În amândouă privinţele, *Caietele* lui Eminescu sunt o binecuvântare, cu un câştig în plus: acela de a demitiza pe Eminescu." Când un *mit* îşi stinge (aparent) semnificaţiile, natural sau „împins de la spate", el apare, intact, în altă parte şi în alt timp, cu forţă de început, în deplinătatea desfăşurării sale, în *esenţa* semnificaţiilor sale. Aceasta este modalitatea oricărui mit de a-şi asigura permanenţa. Cine nu înţelege că un mit se stinge şi se reface repetat, cu voia ori fără voia celor care trec, va fi în dezamăgire şi în revoltă continuă. Cei care înţeleg cel mai puţin *mitul Eminescu* sunt şi cei mai dezamăgiţi şi cei mai revoltaţi când Mitul e, în mod natural, în declin, prin *indiferenţă*, *idolatrie* sau *contestare*.

Un mit care nu trece printr-o perioadă de refacere e un mit mort. *Idolatria e punctul terminus al unui mit*, deşi e, într-un fel, punctul cel mai înalt. Idolatria, ca stare continuă, când e vorba de valori culturale, ucide orice mit. Idolatria e însă necesară ca stare de apogeu al mitului. De la această înălţime, mitul trebuie să se prăbuşească şi să se nască iarăşi. În mitul Eminescu *e necesar ca geniul să nu aibă noroc. Nenorocul înseamnă, în planul semificaţiilor de apogeu ale poemului* „Luceafărul", de exemplu, **NEMURIRE**.

Marilena APOSTU



Îmi stă bine în somn

acolo merele visează viermi înaintea femeilor.
voi întârzia.

nebunii sfărâmă cerul cu glasul lor,
melcii urcă spre lună,
toamna liniştește iarba.
strig: înfăşuraţi-mi degetele
deoarece nu pot aluneca întâmplător!

voi călători
simt aglomerația de dimineață ca un colind
cu fața la perete.
între două eclipse trecerea e un ordin.

adevărul e doar o închipuire a minții,
aşa voi ajunge poveste.

Cineva mă visează

când adoarme pe partea dreaptă.

somnul se prelinge peste aşa-zisele gânduri.
voi zâmbi ca o mioapă
crezând că-mi vei scrie să-mi țină de urât.

sunt ultima statuie ce n-a întrebat despre raiul tău.

aseară am adunat cutii de carton
vreau să aşez resturi de gânduri,
gunoierii le vor strânge cu mănuşile.

pe balcon stau întinse cearceafuri
azi-noapte
ți-am trimis fotografii cu ele.

De ieri îmi amăgesc aplauzele

tot de ieri
strigătul a devenit păcat.
zăvoarele vor minți semaforul.

ce noapte nudă! răpită de mierea morții.

păianjenii au golit mințile spunând: fie-vă milă!
casa fără ferestre nu are înger, la fel și femeia
inventată pentru a vă hrăni trupuri.

tăcere, domnilor!
simt că mă visează. luminile păzesc.
smochinul alină somnul pruncilor
până când le cad dinții de lapte.

Doamne, de ce nu te arăți?
un cântec de leagăn l-aş repeta
până când fetele bătrâne te-ar purta în sân.

Somnul nu poate căra întrebări

cheamă în casă
pruncii cu miros de portocală amară.

voi vărui pereții, voi curăța gândul
am să atârn mâinile decolorate pe sfoară
voi trece strada repede,
am comandat două zâmbete tari
blânda nebunie n-are măsură.

roagă-te!
pentru cei ce-au murit mulțumiți
în această lume.

Aştept sângele să-mi vindece clocotul

în vis eram apă.

voi pune capăt rândului
dar nu voi muri

aluatul crescut s-a risipit dimineața,
strigăte deschid ferestre
voi frământa la noapte ploi, rătăciri
acum cern făina şi vântul.

să nu mă priveşti când lucrez,
o să respiri odată cu mine!

Am un bilet de cățărat pe creste

mi-am dorit o mamă în certificatul meu de naştere
acum aş fi avut
ce să-mi amintesc de ea.

vreau să vând linii şi tăcere la fiecare etaj
aşa vor afla că astăzi
am trecut pe lângă o biserică de trei ori
adevărul mă va proteja cu îmbărbătare.

voi scrie un manual al singurătății
pielea, celula primului coşmar
va vorbi despre somnul desenat de un copil.

am cearcăne
ce mă întreabă de-o ultimă dorință împlinită
în povestea mea de dragoste.
le-am răspuns
că ferestrele și bărbatul care a fugit
m-ar fi dorit strâmbă.

fac apel
la cei ce desenează fericiri fără identitate
să-mi aducă uniformă înnegrită de frig.
am un bilet de cățărat pe creste și mi-e frică.

Sorana-Cristina Man – recitind tragedia greacă



Apolinicul şi dionisiacul, două dimensiuni ale spiritului grec care şi-au pus amprenta nu doar pe gândirea epocii clasice, ci şi pe arta aceleiaşi vremi; ele au traversat nu doar secole în şir, ci au influenţat spiritual literatura, cultura în general şi gândirea altor popoare mediteraneene, punând nu în cele din urmă temelia culturii şi filosofiei europene. De asemenea, în morală, grecii instituiau criteriul moderaţiei, al prudenţei (*sophrosine* -), ei fiind întemeietori de criterii atât pentru viaţa personală, cât şi pentru cea publică şi nu întâmplător pe zidurile celebrului templu din Delphi au sintetizat patru principii fundamentale de viaţă civică: *Cel mai drept este cel mai frumos; Urăşte aroganţa, Respectă limita, Nimic în exces*! Grecii, se ştie încă din *Iliada* lui Homer, aveau un ideal de excelenţă în ce priveşte personalitatea şi aceasta trebuia să se definească şi să se afirme prin demnitatea caracterului şi sănătatea minţii, ca să se remarce, în consecinţă, prin echilibru, moderaţie, prevedere şi mai ales prin controlul de sine. Avem mărturie *Dialogurile* lui Platon, moartea lui Socrate, *Etica* lui Aristotel şi multe altele dezvoltate de tragedia greacă după evenimente din marile lor războaie şi după dogmatismul lor politeist. *Cultura europeană*, scria Anton Dumitriu (*Orient şi Occident*, Buc., 1943) *este esenţialmente heracleică şi principiile ei care îi vor determina maturitatea trebuie să se înfăţişeze altfel decât un sistem închis definitiv* (p. 83), iar pentru Occident, spre deosebire de Orient, omul este măsura tuturor lucrurilor, cum ar fi spus Protagoras. Opţiunea heladică a vieţii şi a morţii, spre deosebire radicală de cea brahmanică, de pildă, permite omului occidental alte virtuţi, alt tip de libertate; aceea care garantează examinarea critică a vieţii şi a morţii şi din această perspectivă s-a imaginat şi s-a creat din belşug. De aici şi absurdul, care se naşte din confruntarea cu realitatea şi, ca atare, el nici nu poate exista în afara minţii omeneşti, după cum scria Albert Camus (*Faţa şi reversul*; *Mitul lui Sisif; Omul revoltat;* Ed. Rao, Buc., 1994), pasul următor fiind spre *revolta metafizică* – ridicare ostentativă împotriva condiției umane.

„În timp ce epopeea povesteşte, tragedia pune întrebări”, notau Pierre Auregan şi Guy Palayret (*Zece etape ale gândirii occidentale* – Ed. Antet, 1995). Prin urmare, tragedia greacă ajungea de timpuriu la imaginea cea mai profundă, ideatic şi ficţional, a morţii. Socrate o reflectase raţional din sensul etic al datoriei, iar Platon, în *Phaidon*, ne aduce tot ce se vehicula cu patru veacuri înainte de Hristos despre suflet, idei care eternizează esenţial în marile religii ale lumii. Excesul de imaginaţie duce la un moment dat la teama de libertate (vezi E.R. Dodds; *Dialectica spiritului grec*, Ed. Meridiane, Buc., 1983) care contrapune eliberarea de emoţiile tulburătoare (*ataraxia*). Homer deja consacrase în funcţie de acordurile şi discordanţele sufletului zei ai înţelepciunii şi ai raţiunii (Atena şi Hermes), dar şi zei ai nebuniei şi ai pasiunii (Ares şi Afrodita) în raport cu morala plăcerii (vezi Felix Buffiere, *Miturile lui Homer şi gândirea greacă*, Ed. Univers, Buc.,1987), altă structură criterială decât cea din cultura ruşinii şi a vinovăţiei (vezi E.R. Dodds, op. cit.).

Discutăm, iată, fără să ne propunem un astfel de subiect, despre motive reale ale cititorului de pretutindeni să se întoarcă la temeliile culturii, la clasici, la culturile vechi ca la marile certitudini (cazul cititorului român e unul al constrângerii lui de preamultul tipăriturilor de azi, ca recul). Aşa gândeşte (şi o mărturiseşte) Sorana-Cristina Man, cu volumul său *Ipostaze ale morţii în tragedia greacă* (Ed. Casa Cărţii de Ştinţă, Cluj-Napoca, 2023) în care se încumetă cu elan şi remarcabile disponibilităţi la sinteze văzând o bogată bibliografie (personal, am o oarecare rezervă pentru introducerea linkurilor în listele surselor!) şi ia în seamă/ dezbatere idei, analize, controverse ce angajează argumente ale judecăţii de valoare, recursuri frecvente la text şi, mai ales, se pune în acord cu filosofia greacă prescolastică, dar şi cu relecturile tragediei greceşti în viziunea unor nume celebre din gândirea filosofică şi din cultura universală. Cartea, ca orice teză de doctorat, schematic, este bine ordonată, supervizată: o scurtă introducere, cinci capitole de analize şi sinteze şi, în final, se menţionează bibliografia cu surse primare, surse secundare (lucrări teoretice; studii şi comentarii); listă exhaustivă, bine selectată şi ordonată, dar care rămâne deschisă adăugirilor semnificative. Capitolul despre *violenţă şi moarte*, absente efectiv ca fapte de pe scena teatrului antic din raţiuni adnotate de autoare şi comentate succint, sunt doar sugerate – cel mai adesea ele aduc în discuţie moartea violentă ca idee în jurul căreia se desfăşoară acţiunea tragediei. Comentariile (ex. notele 10, 14, 15 ş.a.) puteau uneori, pentru fluenţa ideilor, să fie aduse în pagină, nu trimise la subsolul acesteia, fiindcă au forţă argumentativă şi suscită discuţiile pe care, de altfel, Sorana-Cristina Man le sintetizează. Concluziile conduc în mod frecvent spre conotaţia filosofică a textelor/ cazurilor în dezbatere: „A existat, în imaginarul grec, visul unei eredităţi exclusiv masculine, aşa cum îl exprimă Apollo la procesul lui Oreste, precum şi visul unei lumi fără femei, exprimat de Eteocle în *Şapte contra Tebei*, dar el este un personaj care se defineşte prin *ὕβρις*”(p.33), în sensul de mândrie, obrăznicie, ultraj – şi aşa se putea justifica şi un dicţionar al expresiilor greceşti. Sunt, fireşte, sugestii pentru o a doua ediţie, fiindcă lucrarea este de interes cel puţin pentru tineretul universitar.

Cu gândul la cititorul care acum se întâlneşte pentru prima oară cu tragedia greacă, Sorana-Cristina Man are în vedere detaliul/ argumentul: „În *Bacantele* lui Euripide, zeul Dionysos, fiul prinţesei tebane Semele, se întoarce la Teba pentru a-şi institui cultul în cetatea natală. Deşi acest cult, la fel ca darul miraculos al vinului, este aducător de plăcere şi destindere, sosirea lui la Teba nu este binevenită: Panteu, nepotul Semelei, regele Tebei îl respinge şi sfârşeşte prin a fi

sfâşiat în bucăţi de mama sa Agave, de surorile ei Ino şi Autonoe şi de celelalte femei din Teba. Agave se întoarce la Teba triumfătoare, crezând că a ucis un leu...” (p.38). Confruntările de opinii sunt interesante şi productive; concluziile Soranei-Cristina Man, mediind raţional între acestea, formulează concluzii pertinente: a se vedea cazul Eteocle din *Șapte contra Tebei* diferenţele de apreciere dintre clasicistul german Wilamowitz (Enno Friedrich Wichard Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff) şi elenistul francez Paul Mazon (omişi de bibliografie) care furnizează autoarei încă un prilej de elucidare – lucrarea recurge frecvent la astfel de confruntări, ceea ce îi creşte credibilitatea prin minuţiozitatea documentară. Într-o altă ordine de idei (*II.3. Nebunie şi violenţă*), ştim că grecii socoteau adesea (şi tragedia greacă oferă astfel de prilejuri) că zeii înşişi trimit oamenilor un gen de nebunie sacră cu o tipologie recunoscută (nebunia profetică, nebunia rituală, nebunia poetică şi nebunia erotică; vezi E.R. Dodds, „Binefacerile nebuniei”, în *Dialectica spiritului grec*, dar şi „Mantica extatică” ori „Catharsisul şi exorcismul”, la Erwin Rihde (*Psyche*). Şi tot din argumentele şi comentariile Soranei-Cristina Man putem confirma veridicitatea structurării în conştiinţă a nebuniei, dificultatea de conciliere şi formele ei ireductibile (o conştiinţă critică a nebuniei, o conştiinţă practică, o conştiinţă enunţiativă şi o conştiinţă analitică a ei), din analiza lui Michel Foucault (*Istoria nebuniei în epoca clasică*). „Nebunia Medeei se aseamănă, într-o anumită privinţă, celei a lui Aiax: şi aici are loc o substituire care trimite la substituirea rituală, numai că locul victimei umane vizate este luat tot de o victimă umană, iar nu de una animală” (p.47), despre care scriau analitic, pe o documentaţie vastă, Marcel Mauss şi Henri Hubert (*Eseu despre natura şi funcţia sacrificiului*). Capitolul III (*Câteva perspective ale psihanalizei şi filosofiei asupra morţii în tragedii*) sporeşte tensiunea analitică a discursului, selecţia exigentă a argumentelor, ineditul asocierilor şi valoarea sintetică a concluziilor (ex. *Covorul roşu – simbol şi prevestire a morţii în tragedia „Agamemnon”*; *Alte simboluri şi prevestiri*). Ştim, de pildă, că Alessandro Manzoni scria despre delir şi despre nebunia publică (*Scrisoare către domnul Chauvet asupra unităţii de timp şi de loc în tragedie* - 1823) ca despre paroxismul raţiunii în care se produce substituirea de semnificaţi şi falsificarea de semnificaţii, chestiuni văzute din perspectivă semiotică şi de Charles Sanders Peirce (*Icoana, indexul simbolul*), Ernst Cassirer (*Filosofia formelor simbolice*), Thomas A. Sebeok (*Semnele: O introducere în semiotică*) etc. Interesante notele din *Prelungirea de sine prin urmaşi*: „În ura ei faţă de ucigaşii tatălui său, Electra îşi închipuie că ea şi sora ei, Chrysothemis, vor fi venerate şi acoperite de glorie dacă îl vor ucide pe Egist. Jung numeşte echivalentul feminin al complexului Oedip *Complexul Electra*. Uciderea lui Agamemnon, care era capul familiei şi centrul vieţii ei, îi răpeşte Electrei însuşi sensul vieţii şi numai perspectiva răzbunării o mai ţine în viaţă” (p.71) – ilustrative şi cazul Medeei, şi cel al lui Herakles (ib.).

Tragedia, care atinge apogeul în secolul al V-lea înainte de Hristos, este simultan joc competitiv, sărbătoare, ceremonie de cult şi spectacol; odată cu Euripide, ea depăşeşte ritualul primitiv al ditirambului, dar îşi păstrează caracterul sacru deşi cunoscuse într-o oarecare măsură laicizarea. Complexul psihic al incestului este copleşitor în contextul noţiunii de rudenie, de filiaţie: „Cea mai evidentă simetrie dintre membri aceleiaşi familii, în ce priveşte actele de violenţă, este tot cea din *Oedip Rege*. Oedip este identic cu tatăl său în dorinţe, în bănuieli, în acţiunile sale...” (p.76), însă atrage ostilitatea furibundă a mulţimii prin pângărirea contagioasă a esenţei cultice (paricid şi incest) pentru care nu obţine expierea nici după asumarea penitenţei irevocabile şi, parafrazându-l pe Nietzsche, trecem cu Sorana-Cristina Man *dincoace de bine şi de rău* şi găsim că „există la Euripide şi o coardă optimistă, o încredere într-o origine umană”(p.87), supusă inevitabil confuziei şi inversării, dar care păzeşte cu sfinţenie esenţele moralei. Alte titluri incitante sunt susţinute riguros în comentarii: *Criza sacrificială şi criza dionisiacă - dualismul ontologic, ritual şi etic*; *„Datul” ontologic-existenţial*; *Simboluri şi prevestiri ale morţii* cu prelungirea lor etnologică nu doar la popoarele balcanice, ci în escatologia marilor religii ale lumii. În ciuda statorniciei lor semiotice, simbolurile, de la interpretarea literală a tragediei greceşti până la proorocirile unor personaje, sunt paradigmatice şi circumstanţiale: „Culoarea roşie a covorului este aici, prin făţărnicia Clitemnestrei, un dublu simbol: pe de o parte, ea este, ca de obicei, semnul majestăţii, pe de altă parte, simbolul crimei, al sângelui care va fi vărsat” (p.120).

Un spaţiu consistent este acordat *personajului feminin în relaţie cu moartea* (V) din sensul perceperii acesteia: temeritatea la vârste diferite (curaj la tinereţe; ostentaţie profană la maturitate). Aşadar, temeritate şi frică: jertfa pentru binele obştesc (V.1), temeritatea – curaj sau nesăbuinţă; *οἶκος* şi *πόλις*, legea divină – legea umană (V.2) până la pragul dintre demnitate, inteligenţă şi monstruos. Fără a face notă separată, V.6 (*Ritualul funebru în familie şi în cetate*) deschide teme de interes escatologic valorificate de etnologie şi teolologii. Concluziile, secvenţiale, sunt predilect cu trimitere la mobilul tragediei, dar şi la idei care se cer reluate şi la final pentru a accentua valenţele filosofice ale tragicului: „Există în tragedia greacă un erou ale cărui fapte amintesc din nou, prin semnificaţia lor, de filosofia lui Heidegger: titanul Prometeu... ”(p.194) şi se ajunge la nevoia de elucidări privind dualismul psihologic care ar putea sta, ca tendinţă a minţii omeneşti, la originea crizei dionisiace care nu ştim în ce măsură ar trimite la creaţionism sau la evoluţionism, fiindcă dus-întorsul referirilor la gândirea filosofică, lipsită de coerenţă, ar putea ilustra sau ar putea spune dacă mai e ceva nou sub soare.

Cu bucuria de a fi citit o carte remarcabilă, observăm că Sorana-Cristina Man îşi propune cu curaj şi competenţă vizibile o cercetare vastă, cu un travaliu vertiginos, în ciuda unor mici insuficienţe: scăparea unor citate netraduse (p. 58), alunecarea spre formulări ca de raport („Ne-am aplecat apoi asupra actelor de violenţă” – p. 23; „m-am aplecat pentru a doua oară în această lucrare, dar dintr-un unghi diferit” – p.100; „s-ar părea că am ajuns la capăt de drum” – p.185 etc), dar şi unele elucidări asupra cărora poate că se cerea mai multă insistenţă. Desigur că sunt lucruri imperative, care ţin de „canoanele” unei teze de doctorat, însă îndrăznesc să cred că între aceasta şi o carte destinată marelui public diferenţa e una de grad şi tocmai în acest sens am sugerat câte ceva sau am observat mai atent unele amănunte în nota mea de lectură cu atât mai mult cu cât am credinţa că *Ipostaze ale morţii în tragedia greacă*, pentru ineditul temei şi pentru anvergura silinţei documentare la care nu mulţi s-ar angaja, trebuie să aibă o a doua ediţie – nu ştim cât de adăugită, dar sigur revăzută – cu care ar putea să se răspundă pe măsura aşteptărilor şi a nevoilor exigent cultivate ale tuturor iubitorilor de literatură clasică şi de idei filosofice esenţiale.

Iulian CHIVU



Calea, Adevărul şi Viaţa

Ajung la cartea **Lilianei Finta, *O cale către Noi**,** la mulţi ani după ce, cu totul întâmplător — dacă este ceva întâmplător pe lume —, am început să citesc pe internet postări ale terapeuţilor, bioenergeticienilor, astrologilor şi multe altele, toate legate de Aici şi Dincolo. Era în ajunul Lockdown-ului şi al altor catastrofe, care nici acum nu au dispărut. Am ajuns chiar şi la un grup de rugăciune, care pentru mine a fost credibil. Acum îmi dau seama că şi cartea Lilianei Finta are acelaşi substrat: Misterul Vieţii.

Este un text care se citeşte suspect de uşor. Pare limpede. Are o limpezime de suprafaţă. Sensul profund se ascunde modest, dar vine un moment când citeşti şi îţi dai seama fără urmă de îndoială că unele fraze spun foarte mult. Abia atunci ar trebui să se întoarcă lectorul la început şi să reia lectura.



Am remarcat de la bun început afirmaţii luminoase, la care nu cred că mă gândisem înainte. Aş cita câteva dintre ele, ca ghid pentru cei ce vor citi după mine:

- De fapt, „noi ne pregătim noile căderi".
- „Cu o stare interioară bună, vei avea în jurul tău doar oameni frumoşi."
- „Cu o stare interioarã de bucurie, vei gãsi fãrã sã cauţi, vei primi fãrã sã ceri."
- „Descoperă-ţi potenţialul".
- „Starea de bine interioară" are un nume: starea de „*este*".

Am detectat imediat legătura dintre starea de „*este*" şi textele citite de mine referitor la noţiunea de timp. Zeci de ani am predat, la cursul meu de literatură contemporană britanică, volume - foarte multe dintre ele distopice - în care explicam eu că ceea ce a fost şi ceea ce va fi nu există. Adevărul se află doar în acest *este*: în prezent. Nu era o idee nouă, dar nici prea folosită nu era.

Acum, în anul 2023, ideea aceasta este firul roşu al volumului Lilianei Finta. Ea stă la temelia multor sfaturi psihoterapeutice pe care autoarea le include cu dibăcie, cu mare grijă să se facă înţeleasă.

Mintea nu are un „scop", mintea poate aduce trecutul în prezent sau construi mai departe un viitor, ambele reale numai în prezent... Dar, de fapt, scopul nu este al minţii, ci al fiinţei. O minte nestrunită de suflet sabotează existenţa fiinţei. Ea comite greşeala de a considera pe *ieri* şi pe *mâine* la fel de reale ca şi *azi*. Foarte interesantă analiza *scopului* fiinţei umane în acest context. Frumos gândit, că *starea de bine* este, de fapt, *starea de este*.

Ce anume este pentru autoare „mintea"? Ea este o „unealtă" care se poate întoarce împotriva fiinţei. Scenariile minţii, trecute sau viitoare, nu ajută, nu aduc starea de bine.

Starea de bine, definiţia adevăratei fiinţe, este pacea dintre „minte, suflet şi corp". Ea rescrie mintea şi tot ce ţine de minte: idea de TIMP în primul rând. Timpul nu există. „Starea noastră interioară [este cea care] creează realitatea înconjurătoare."

Omul se naşte cu o credinţă. În cuvintele Lilianei Finta, „Ne naştem cu o stare interioară de bine." Cu vârsta, pierdem această stare. Îndemnul acestei cărţi este: "Fii atent la tine. Doar tu decizi."

Promisiunea acestei cărţi stranii prin limpezimea şi în acelaşi timp concentrarea ei este: „Prezentul şi viitorul vor deveni una pentru tine şi te vei simţi eliberat. Viaţa va fi o provocare plină de satisfacţii… Păstrează starea interioară de bine. Ea te înalţă.”

Ca să înţeleagă sensul exact al *stării de bine,* lectorul trebuie să revină asupra textului cu mare atenţie. Nu voi explica eu, pentru că nu aş putea-o face mai bine decât autoarea. Eu scriu din dorinţa de a stimula curiozitatea viitorilor cititori, pe care cartea îi merită.

Când autoarea trece la subiectul „iubire”, nu mă pot împiedica să mă gândesc la îndepărtatul an 1774, când Goethe a publicat *Suferinţele tânărului Werther*. Atâtea biblioteci pline de tragediile şi extazul iubirii.. Pe care Liliana Finta le rade printr-o frază. „Iubirea este emoţia ta. Nimeni nu ţi-o ia, nimeni nu ţi-o dă. Dacă şi el vrea să iubească, este binevenit. … Dacă n-o mai ai, te bucuri pentru tot ce ai avut.”

Citesc şi păstrez gândurile pentru mine… Eu rămân totuşi un biet profesor care ţine cursuri de literatură şi care nu poate diseca în acest fel marile iubiri literare, fericite sau nu. Mă gândesc la Virginia Woolf, la Henry James, dar şi la francezul Marcel Proust şi atâţia alţii. Ne spune autoarea aici:

„Nu încerca să schimbi pe nimeni cu iubirea ta. … Bucură-te de iubirea ta. Restul este poveste… Dacă celălalt nu iubeşte, încheie povestea senin şi cu mulţumire.”

Seninătatea aceea cere un psihoterapeut să te întărească…

Mă surprind gândind cu jale că timpul a fost o temă fertilă pentru multă literatura bună şi că, printre mulţi alţii, am predat şi eu aceste cărţi studenţilor mei de la Facultatea de Limbi Străine a Universităţii din Bucureşti. Are dreptate autoarea: pentru viaţa de zi cu zi, a noastră, a tuturor, dacă avem un moment de amărăciune, ei bine, trebuie să „rescriem scenariul”. Dar cum să rescriu eu minunatele poeme de dragoste ale lui William Butler Yeats sau Jane Eyre? Şi atunci, mai este oare literatura compatibilă cu studiile de filologie? Respingem farmecul şi misterul visului, speranţei, al fericirii sau nefericirii? Acel spectaculos drept la nefericire…

Dar, lăsând la o parte îndoielile mele, poate demodate, depăşite, iată adevărul autoarei:

„Nu există oameni buni sau oameni răi. Există oameni aflaţi în diferite momente ale evoluţiei lor. Suntem toţi pe *cale*.”

Citind eu la acest nivel de mare subtilitate, m-au frapat câteva cuvinte care nu sunt familiare generaţiei mele, autoarea fiind cu siguranţă mult mai tânără decât mine: exclamaţia „ce tare”, şi vocabula „haioasă”. Dar am aplicat preceptul terapeutului în acest caz: „Lasă-i pe cei din jurul tău să fie altfel.”

Există în această carte şi o temă prea puţin prezentă în literatură. Este vorba de depresie, atât de mediatizată în ziua de azi, când frica ne dă târcoale: „Frica de ce este şi nu vreau să fie, de ce nu este şi vreau să fie.” Sfatul terapeutei este: „Păzeşte-ţi starea de bine! … *Sunt aici, acum. / Mă simt bine. / Sunt liber*.” Această frază are bătaie lungă. Ea ne trimite la creşterea spirituală despre care se vorbeşte mult în ziua de azi. Şi, da, Liliana Finta exact acest lucru ne învaţă în poveţele ei.

Sfârşitul acestei cărţi aparent modeste, simple, foarte pe înţeles, este năucitor: „*Dumnezeu suntem noi*.” Autoarea se străduieşte să rămână pe înţeles, adăugând: „*Dar asta este o altă poveste*.” Nu. Nu este altă poveste. Este exact povestea Lilianei Finta, „rescrisă” de unitatea fiinţei. Această armonie care, în mod obişnuit, nu se prea poate explica, ţâşneşte de aici: „*Dumnezeu se manifestă prin noi. Noi creăm realitatea noastră. Dumnezeu creează lumea prin noi*.”

Finalul este decisiv: „Nu există timp. *Sfârşit*.” „Sfârşitul” cărţii, fireşte. Altminteri, din ce citim aici, nu există Sfârşit. Starea de bine la care accedem l-a înghiţit. Tocmai de aceea pot eu să accept ideile Lilianei Finta, de meserie terapeut, adică slujbaşă a sufletului. Pentru că aceste idei mă iau din mizeriile vieţii cotidiene şi, fără să prind de veste, mă înfăşoară în curajul nefiinţei.

Totul se întâmplă aşa cum şi atunci când aleg eu, iar eu sunt o fărâmă de Dumnezeu. Acesta este tâlcul cărţii. Un titlu ajutător este, cu siguranţă, *Starea interioară de bine sau Dumnezeirea*. Pentru că în fiecare dintre noi există acea zvâcnire a Creaţiei Divine care ne înalţă dincolo de fiinţă. *O cale către Noi*, titlul volumului, este o cale către cei care cred în ei ca fiind o fărâmă din Dumnezeu, cei care urcă spre *viaţa de Dincolo*.

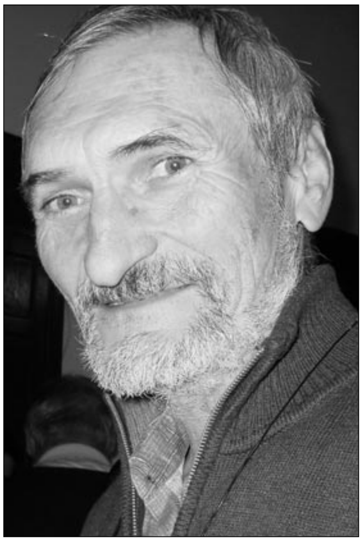
„Tu eşti arhitectul vieţii tale.
Tu eşti cel care sculptează realitatea din jurul tău.
Tu îţi scrii scenariul propriei vieţi.
Caută în interiorul tău. Acolo este calea.”

De la credinţa într-o realitate şi un timp iluzorii, autoarea ne conduce discret către Adevărul / Calea Vieţii. Putem oare să nu continuăm gândul autoarei? „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa.”

Lidia VIANU

* ***O cale către Noi,*** Editura *Mitteleuropa*, 2023

Despre Şerban Codrin, scriitorul



Născut la 10 mai 1945 în Bucureşti, într-o familie de silvicultori, Şerban Codrin (Şerban Denk) a copilărit în Bucovina şi pe Valea Bistriţei; în cele din urmă a absolvit Liceul „Dimitrie Bolintineanu" şi Facultatea de Limba şi Literatura Română din Universitatea Bucureşti, promoţia 1963 – 1968.

Tatăl, Denk Gheorghe, descinde dintr-o familie bucovineană cu origini austriece, boemiene, mama, Serena Petrovici, moldoveancă, din Miclăuşeni, judeţul Iaşi, nepoată a poetei Otilia Cazimir. Ambii părinţi au fost deţinuţi politici în epoca totalitară, din care cauză copilul a avut de suferit în perioada şcolarizării şi după, schimbându-i-se numele prohibit de familie din Denk în Petrovici, înfiat de bunicul matern. După absolvire, Şerban Petrovici devenit Şerban Denca a funcţionat marginal, profesor suplinitor de ţară în diferite şcoli săteşti din judeţul Ialomiţa; apoi director al Bibliotecii Judeţene – Ialomiţa (în două etape: 1976 – 1982 şi 1998 – 2002; după Revoluţie, consilier în triumviratul de conducere al Comitetului Judeţean de Cultură Ialomiţa (1990 – 1995); director al Centrului Cultural „Ionel Perlea" – Ialomiţa (1995 – 1998); bibliotecar-bibliograf al Bibliotecii Judeţene „Ştefan Bănulescu" până la pensionare (2002 – 2008).

După 1990 a editat, în colaborare, revista „Provincia", revistele de poezie minimalistă/zen-japoneză „Orion" şi „Micul Orion". De asemenea, în 1991 a întemeiat şi manageriat Festivalul Naţional „Ionel Perlea" de interpretare a liedului, în colaborare cu profesorul universitar doctor Grigore Constantinescu şi compozitorul Theodor Grigoriu, ajuns, în anul 2023, la a XXXIII-a ediţie. A mai condus Asociaţia Culturală „AscultIalomiţa".

A publicat în majoritatea revistelor literare româneşti şi în periodice străine din Japonia, Macedonia, America, Anglia, Franţa, Ungaria.

Sub pseudonimul Şerban Codrin, a debutat editorial cu volumul de versuri „Imnuri către soare" (Editura Albatros, 1982), după 15 ani de respingeri permanente.

Ca dramaturg a publicat două trilogii: „Întemeietorii", 1984, şi „Horeadele", 1982, 2005, şi au văzut luminile rampei mai multe piese de teatru. A obţinut premiul I la Concursul Naţional de Teatru Scurt, Teatru de Stat Oradea, 1993, pentru piesa „Paradisul", regia Mihai Lungeanu.

În ceea ce priveşte poezia, trebuie să distingem două tendinţe: pe de o parte, volumele de versuri de inspiraţie extrem orientală, „Între patru anotimpuri", „Dincolo de tăcere", 1994, „Scoici fără perle", antologie alcătuită de Paula Romanescu, 1997, „Missa Requiem", 2001; „O sărbătoare a felinarelor stinse", 2005, „Stâlpi de felinar", antologie comentată de poezie epigramatică haiku de poeţi români, 2018. A doua tendinţă, unde cultivă artele poetice occidentale, aristolelice, cuprinde „Dintr-un exil interior", 1997, „Omagiu lui Ion Budai-Deleanu, Ţiganiada", 1994, rescrieri şi retipăriri, 2014, 2020, „Testamentul din strada Nisipuri", 1982 – 1989, prima tipărire 2002, retipăriri şi rescrieri, 2017, 2020, „Baladierul", 2006, 2012, „Rodierul", 2016, 2018.

Toate cărţile scrise de Şerban Codrin se caracterizează printr-o originalitate specială, frapantă, susţine criticul şi istoricul literar Ion Papuc, care îl numeşte pe poetul nostru „un altfel de scriitor", cum puţini există într-o literatură. La fel îl apreciază istoricii şi criticii literari Marian Popa, Mircea Dinutz, Ion Pop, Constantin Cubleşan, Theodor Codreanu, Aureliu Goci, de fapt printre cei mai importanţi descoperitori ai săi.

Să adaug câteva cuvinte pentru a prezenta extrem de succint cele patru volume masive, de dimensiuni epopeice, pe care le consider vârfurile creaţiei codriniene: „Testamentul din strada Nisipuri", scris în versuri, versete scurte şi lungi, reprezintă cea mai virulentă critică din literatura noastră la adresa comunismului. Autorul a avut curajul de a trimite prima versiune a cărţii la editurile care, pe atunci (înainte de 1989), s-au speriat şi au respins poemul. Este o epopee distopică zguduitoare, care va fi reţinută în istoria literaturii noastre, „Un poem pamflet, o carte de un realism feroce, nu neapărat prin descrieri, cât în principal prin preluarea, din limbaj îndeosebi, a unui întreg secol, carte monstruos de mare, vastă cât acel secol douăzeci care îi este subiect, nu poetică deloc, ci literară, adică impecabil scrisă, fără a beletriza nicio clipă. (...) Căci în primul rând este vorba în ea de comunismul în care cu toţii am trăit şi avem toţi fibra fiinţei îmbibată adânc cu el, inclusiv cei născuţi după anul 1989. Nu ştiu un mai complet rechizitoriu artistic împotriva funestei ideologii. E un ocol vast, enorm, din realitatea românească până prin cea de origine, adică rusească, din care ne-a venit invazia, cotropirea de peste o jumătate de veac, şi de sub puterile căreia nu ne mai putem desprinde." (Ion Papuc, „Un altfel de scriitor: Şerban Codrin").

Baladierul cuprinde 366 de balade (300 scurte, 66 lungi), ludice şi esopice, pe teme ale creaţiei cosmice şi umane, ale dragostei şi credinţei. Poezia erotică a lui Şerban Codrin este paradoxală, într-o viziune mitologică colosală. Dragostea nu este păcătoasă, ci paradiziacă; păcatul paradiziac este starea sublimă dăruită oamenilor pe acest pământ, planeta unică, grădina vieţii noastre, unde femeia poartă cheile Raiului.

Cele 365 de balade scurte din **Rodierul**, subîmpărţite în 26 de rapsodii, nu completează **Baladierul**, ci deschid cu totul alte viziuni, universuri literare; ambele poeme sugerează faptul simplu că Şerban Codrin este unul dintre importanţii baladieri din literatură, din tradiţia antică a rapsozilor până în cea modernă.

Omagiu lui Ion Budai-Deleanu, Ţiganiada reprezintă recompunerea, reinterpretarea contrapunctică a faimoasei epopei într-un limbaj modern, nicidecum o pastişă, ci o nouă creaţie codriniană, profund originală, susţine Ion Papuc cu toate argumentele extrase din artele poetice ale faimosului bard al modernismului, Ezra Pound, ceea ce aduce în marele circuit literar capodopera iluministă şi adaugă în bibliografia lui Şerban Codrin încă un „titlu glorios" (Ion Papuc).

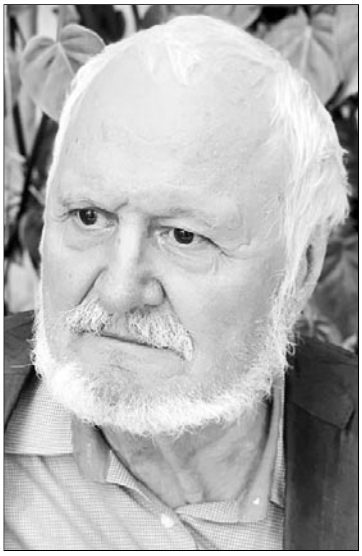
Unele poeme de Şerban Codrin au fost puse pe muzică de compozitorii: Theodor Grigoriu, Sabin Păutza, Dan Dediu, Ede Terenyi, Vasile Spătărelu, Cornelia Tăutu, Valentin Timaru, Oana Vardianiu, Satoshi Tanaka (Japonia), o cantată de Felicia Donceanu; lieduri interpretate în concerte publice inclusiv în Festivalului Internaţional „George Enescu” cu înregistrări şi difuzări pe CD de Editura Muzicală.

Nu ne rămâne decât să ne apropiem cu mai mult curaj de creaţia literară a lui Şerban Codrin de o originalitate paradoxală, aflată mereu, să recunoaştem, în stare de rescriere, cu trimiteri, aluzii permanente la texte de Homer, Vergilius, Dante, Walt Whitman, Carl Sandburg, Eminescu, Macedomski, Voiculescu, de fapt măşti ale unui poet în dialog cu barzii lumii şi în răspăr cu harnicii cântăreţi în echipe de zgomote ai totalitarismului, aceştia din urmă aruncaţi în derizoriu de „un altfel de scriitor”.

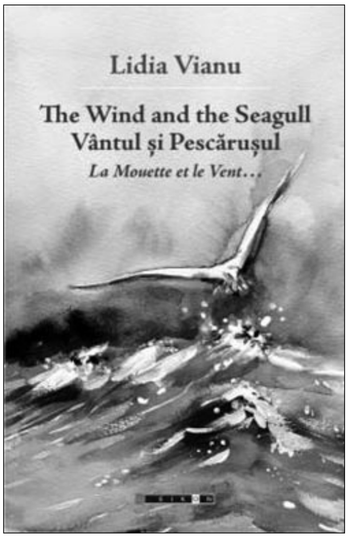
Lucian GRUIA

Șerban Codrin DENK

Lidia Vianu *sau* „Lumina şi o carte”



O carte neaşteptată, cu un titlu simbolic, publică poeta Lidia Vianu. Lectura decurge într-o mare linişte a tonului liric, a stricteţii stilistice, încât îţi crează impresia că este compusă de marele preot Ezdra, autorul multor cărţi din Vechiul Testament, inclusiv Tora, însă, aici, fără influenţe biblice.



Cultura noastră literară, după aventura orientalo-turcească şi grecească din secolul al XVIII-lea, a început să capete, în secolul al XIX-lea, influenţe occidentale, mai ales franceze şi germane; cultura anglo-saxonă este o descoperire mai recentă, din a doua jumătate a secolului XX. În contemporaneitate, postmodernismul, douămiismul se află sub influenţe accentuat anglo-americane, apar marile traduceri. Ce va urma? În orice caz, literatura rusă a exercitat o influenţă continuă, influenţa indiană/sanscrită s-a produs indirect la/prin Eminescu, cea japoneză, la fel, indirect.

Dar ce se întâmplă cu Lidia Vianu? Profesoară universitară, anglistă, autoare de manuale de studiat performant limba engleză, specializată în arta şi pedagogia traducerii, apare dintr-odată cu o carte de poezie (aflu că ar fi a patra), o capodoperă singulară, nu apărută de nicăieri, pentru noi, cei cu rădăcini, desigur, profunde în propria existenţă carpatină şi în acelaşi occident obsedant. Aflu, de asemenea, că autoarea a cedat insistenţelor poetului Virgil Diaconu de a tipări volumul, lărgind forţa de difuzare a variantei/variantelor electronice. Sincer să fiu, poeţii români preferă tipărirea tradiţională, pe hârtie; astfel se face că această carte a ajuns pe multe mâini, care o comentează, iar Virgil Diaconu, într-o prezentare în revista „Cafeneaua literară”, ne pune în contact cu un autor ocultat de ecranele electronice sau, din contra, larg difuzat, însă insuficient în contact cu „provincia” literară românească.

Apreciată drept o importantă difuzoare a poeziei româneşti în străinătate prin variante engleze, şi invers, a poeziei anglo-saxone în variante româneşti, în primul rând Lidia Vianu este un profund om de cultură dublat de un poet potenţat de un uriaş bagaj livresc. De fapt, este singura cale pentru un creator adevărat. Mihai Eminescu, în afara bagajului livresc germanic, este un poet de „frunză verde”, aşadar de aluviune folclorică (Ce te legeni, codrule). Numai livrescul a creat „Luceafărul” sau „Mai am un singur dor” (cu preluări din poeţii elegiaci latini, mai ales Propertius), pentru a atinge două exemple. Nu îmi pot da seama ce tendinţe prelungeşte Lidia Vianu, ce izvoare are, decât să mărturisesc tautologia că poezia ei conduce spre importanta poezie engleză, cu marile ei curente literare, arte poetice, reprezentanţi. Sunt specialist în poezia românească şi în relaţiile ei cu poezia franceză, apoi germană. Iată un exemplu: cele patru părţi din poemul „Vântul şi pescăruşul”, sau fiecare secţiune în parte „Zidul”, „Vântul şi pescăruşul”, „Lasă poemul să te schimbe până ce eşti eu”, „DuhUmbră Aură Flacără Lumină” (s-a strecurat o greşeală de corectură sau este corect, ambele situaţii sugerând unele sensuri diferite) mi se par apropiate de specia literară a monologului dramatic, cu începuturi în poezia dramatică shakespeareană („Hamlet”, „A douăsprezecea noapte”). Aşadar, ar fi patru secţiuni ale unui singur poem, sau patru poeme diferite în forme de monolog. E un prag de plecare... Unde se ajunge? În orice caz, în miezul poeziei, Lidia Vianu este o poetă erudită, care se exprimă printr-o operă personală

şi prin traduceri, comparabilă cu alte cazuri notorii, George Coşbuc, Mircea Ivănescu. Se adaugă activitatea didactică, eminentă, după gradele didactice cucerite. Nu cunosc traducerile, iar opera personală este aceasta, un amplu poem de dragoste în patru părţi, sau patru poeme de dragoste.

A scrie poezie de dragoste după aezii, barzii, trubadurii tuturor timpurilor este o încercare temerară, preluată ca atare de toţi poeţii, iar cei moderni adaugă noi încercări, de exemplu recurgerea la ironie, autoironie, aluzii biologice sau chiar anularea dragostei, compromiterea în absurd, pornografie. La Lidia Vianu lipsesc ambele variante ale ironiei, iar la alte orizonturi nu apelează. Dragostea ei este a unei femei pentru un bărbat, ceea ce te poate duce cu gândul la numărul mare de poetese şi romanciere din literatura engleză. În literatura românească, numai două poetese, Magda Isanos şi Ileana Mălăncioiu, sunt demne de a fi luate în seamă în ceea ce priveşte încercările de comparaţie, deci problemele sunt complicate. Până la o descâlcire, Lidia Vianu scrie sugestiv şi convingător, în limitele esteticii, moralei, psihologiei, tradiţiilor culturii occidentalo-româneşti. Unii comentatori au observat încărcătura simbolică (zidul, trenul, eu, noi, pescăruşul, vântul, etheron, furtuna, zborul, scoica, perla, poemul), încărcătură pe care autoarea o mânuieşte cu multă virtuozitate, înlocuind multe figuri de stil aproape absente, precum metaforele.

Iubitoare de enigme, o caracteristică anglo-saxonă, poezia Lidiei Vianu trebuie citită şi din perspectiva unor căutări finalizate liric, aluziv, hai să recunoaştem, conform şcolilor simboliste sau decadente (Huysmans, Poe, Oscar Wilde). Pescăruşul (nu albatrosul baudelairean), simbol al mării, devine simbol al infinitului, cu alte sensuri decât pasărea cu aripi uriaşe, nepământene, jignită de marinari mărginiţi şi beţivi. Pescăruşul pare însăşi poeta îndrăgostită, adeseori iubitul, într-o confuzie gradată şi permanentă:

„Nu te poţi rupe de tine însuţi./ Zbor. Noapte. Larg de mare./ Ori de câte ori eşti, fă lumină, ca să te văd.// Când aveam braţe să te cuprind, te-ai temut de mine, Pescăruşule. Pentru mine a trecut vremea îmbrăţişărilor. Tu încă eşti în lumea atingerii.// Tânăr cu ochii negri, tristeţe adâncă în zâmbetul enigmatic, paharul într-o mână, ţigară în cealaltă - umbra vântului în minunăţia lui vie plutea pe dinaintea Pescăruşului.”

După zeci de metamorfoze în el însuşi, pescăruşul sfârşeşte prin a fi numai zbor, un alt univers, care este, totuşi, acelaşi univers etern. Poemul este fragmentarist, însă fiecare refacere, reîntruchipare le completează pe toate celelalte, deci este alcătuit din fragment lângă fragment, din scurt poem lângă poem. Iată un „poem” din partea finală:

„Aceasta fu ultima volbură a Vântului. Ultimul zbor al Pescăruşului. Refuzau să gândească aşa, cu toate că aşa gândeau fără încetare. Etheroni risipiţi de o planetă însufleţită într-un univers însufleţit, se regăsiră izbăviţi de amintirile atingerii şi patimii. Izbăviţi de mişcare. Dinaintea lor se deschidea peripeţia neantului. Big Bang după Big Bang, zămisleau univers după univers. // Am intrat în odaia ta/ pescăruş/ bătând din aripi/ şi am părăsit-o/ fără grai/ fără văz/ fără trup/ doar/ zbor”.

Să recunoaşteţi, câte viziuni de asemenea forţă/energie poetică aţi mai citit de la Mihai Eminescu încoace, probabil numai în unele comentarii la fotografiile observatorului astronomic cosmic James Webb din zilele noastre?... Pe copertă, autoarea mărturiseşte: „Aceasta este o simplă poveste de dragoste ca multe, foarte multe altele. Îngăduiţi-vă să simţiţi fiecare sunet al ei - doar atât.”

Este adevărat, o simplă poveste, dar de ce fără suportul tuturor celorlalte poveşti, războaie, balcoane, zmei, feţi-frumoşi pe cai de foc? Suportul este interior, abia auzit, sonor, nu neapărat muzical, ci sonor cosmic. Aceasta este poezia unei uimitoare poetese venite dinspre o cultură milenară, apuseană şi ancorată într-un port liniştit, cu apă mioritică, nu neapărat albastră ca al tulburei noastre Dunăre, Dunăre, drum fără pulbere. Urmăriţi limbajul: este bacovian de simplu, totuşi eminesciano-bacovian de complex. Sau comparaţi cu limbajul dramaturgiei lui Racine, banal, chiar simplist, uluitor în sensuri sugerate şi în muzicalitate. Lidia Vianu se dovedeşte antishakespeareană.

„Am plecat fără să îmi iau rămas bun. M-ai lăsat să mă duc fără să te desparţi de mine.” (...)

„Poate să fie orice alt loc. Poate să fie oricine altcineva. Poate să nu fie. N-ai să-mi lipseşti. Nu avem să ne mai întâlnim niciodată - nu se întâlneşte nimeni cu el însuşi.”

La un moment dat, în poemul „DuhUmbră Aură Flacără Lumină” apare un fel de titlu: „După patruzeci şi nouă de ani şi o lună”, iar textul continuă cu aluzii la accidentul temporal, unde accentul cade pe o continuitate eterică, de neînţeles numai la nivel poetic:

„Între noi se întindea Marea Neagră. Dedesuptul meu, cerul era atât de albastru şi vălurit, încât o viaţă mi-a trebuit să te văd - acum - zburând alături de mine.”

Un scurt comentariu pe copertă, semnat Gabriel Altmann, lingvist, matematician, muzician, ne îndeamnă: „Citiţi textul de o mie de ori! Exprimă tot, este profund, poetic, fizic, ezoteric, absolut tot.” Are dreptate, aceste poeme nu au nevoie de comentarii, ci de lectură pe interior, sau mai mult decât lectura, de incantaţie, precum a unor psalmi laici, sau psalmi unde Dumnezeu este însuşi universul. Aceasta este senzaţia profundă, după o primă lectură de luare în posesie a legăturilor între cuvinte, obligatoriu urmează incantaţia. Autoarea chiar ne îndeamnă să-i copiem textele şi să ne împlinim prin intruziunea lor. Are dreptate. Reluaţi şi reluaţi lectura, sensurile se vor modifica, fiecare verset este încă un cerc la vârstele arborelui.

„Nu mai pot urca scările: sunt bătrân.”/ Am să urc eu toate scările pentru tine. /„Nu mai pot pleca în necunoscut: sunt bătrân.” /Am să aflu eu tot ce e de ştiut pentru tine. /„Nu mai pot aştepta soarele: sunt bătrân.” /Voi face soarele să se oprească în loc pentru tine. /„Nu mai am putere să-mi fie dor pentru tine.” / Nici nu e nevoie: eşti una cu mine. (...)

Finalul marelui poem sună amplu, ca toate mările, văzdudul, nisipurile la un loc:

„Te-am căutat. Uşa, cărţile, balconul - risipite. Nisip-văzduh-soare-mare. La celălalt capăt al fiinţei, strop cu strop, mă umplea cu tine - Lumina- prelungă aşteptare.” /Atunci când Flacăra la noapte va arde, din tine şi din mine va rămâne - Lumina şi o carte.”

Hotărât lucru, aici este mâna şi spiritul unui poet care ştie ce ştie... Restul e poezie.

....

Lidia Vianu, *„The Wind and the Seagull/ Vântul şi pescăruşul/ La Mouette et le Vent”,* Editura EIKON, 2022, Bucureşti

Comunicat

Redacția *Cafenelei literare* este alături de dl. Ion Simuț, în pierderea suferită de stingerea soției sale, Gabriela Simuț, către sfârșitul lunii octombrie, după o grea suferință. Dumnezeu să o ierte.

Revenind asupra literaturii exilului românesc. Logostele şi criză fiinţială



Despre poezia lui **Paul Miron** scria, demult, Ion Negoiţescu. Cavalerul stradelelor sibiene din anii Cercului Literar vorbea de un sunet profund, personal şi mistic, subliniind autenticismul unei creaţii care se revelează sieşi ca o notă mult prea sobră despre un habitat interiorizat. Iar reflexiile unui suflet introvertit, mai ales în volumul anului 1967, *Rodul ascuns*, îl determină pe criticul timişorean Cornel Ungureanu, în postafaţa antologiei *Poezii* (Timişoara, Editura Marineasa, 1999, 132 p.), postfaţă intitulată *Despre poezia lui Paul Miron*, să recunoască adevărul indubitabil că ne aflăm la capitolul explorării straturilor adânci, străvechi, ale orizonturilor arhetipale. E bine, deci, că s-a ajuns la o astfel de *recunoaştere*, e bine că o editură timişoreană restituia creaţia acestui poet nu doar interesant cât, spune iarăşi Cornel Ungureanu, depersonalizat, despărţit de podoabe şi de asceză.

Antologată astfel, până la borna valorică a lui 1999, lirica lui Paul Miron marchează o descoperire treptată a creaţiei exilului românesc din perspectiva recuperărilor anti-edulcorate, contrapondere la antologările păşuniste, gregar-proletculte, programate de falsificatorii ideologizantei noastre literaturi şi nemernicia colaboratorilor lor, o restituire a rezistenţei culturale româneşti prin exilul nu întotdeauna impetuos, unitar şi solidar, cum ne-a fost el povestit la Europa Liberă, ante 1989, sau de condeie brusc reconvertite la lozinca libertăţii, dreptăţii şi adevărului, după 1989. Chiar în *Rodul ascuns*, acum ciclu al cărţii, metafora egoticului plonjând în crizism fiinţial e o dominantă a denunţării dualului, incertului, clişeizării alternativelor. De aceea, simbolica fratelui aromân nu e doar un recurs la poetica sensului cât revendicarea reîntoarcerii la cuvântul marilor fundamente, la mitul excesiv alegorizantei *patria princeps*: *„Fratele meu, unde ai rămas, // Cu turmele când ai mas? / Cu turmele peste Dunăre dus, / Cuibul de vulturi unde l-ai pus ?// Te chem din ţară în ţară, / Dar fă ca din dor, peste ape şi munţi / Masturi lăvdaţ să dureze noi punţi / Să ne întâlnim iar. // De la Nistru în Pind aceeaşi tâmbare, / Aceeaşi împărătească dimândare / Şi graiul cu care am încuvântat / Cerul, pământul şi marea cea mare. // Fratele meu, picurar muşat, / Pe cei dintre noi ce-au căzut / Aceleaşi vrute le plâng; / Aceleaşi cântece ne strâng / De ne-am pierdut sub blestemul sorţii. // O lai frate bun, / Gione Armân, / Departe sunt viii, aproape ni-s morţii !// Fratele meu, muşat picurar, / Din noaptea grea / Te-aud cum gemi, răstignit de tâlhar. / Sub ce zodie, în care hotar / Ne-om mai vedea ?// O lai frate bun, / Gione Armân.*” (*O lai frate bun*, p. 55-56)

Ritmare patetică, îngemănând ecouri ale sufletului risipit în spaţii sepulcrale, între un real agresiv, violentat de istorie şi o vis-fantezie proiectând ţinutul utopic la limita percepţiilor emoţionale, poezia lui Paul Miron are, cu siguranţă, şi o cheie mesianică precum întreagă lirica exilului nostru atât de nefericit în nereuşita propriilor vechi/noi proiecţii din cauza fărâmiţării sentimentului românesc în zeci de variante pretins-dizidente, majoritatea. Acest mesianism involt, ca o revărsare a ideii/idealului în magice interstiţii, funcţionează şi în poezia lui Paul Miron, precum în lirica bănăţeanului Aurel D. Bugariu (Nicolae Novac), ca să recurgem acum la un singur exemplu, pe palierul invocaţiei stenice, al dorului îndurerat, cum ar spune eseistul. *Cele şapte suspine din exil* este ciclul morţii-renaşterii, învrâstat precum magicul răboj al memoriei poporale cu liniatura continuităţilor şi al sincopelor din refrenul baladei ancestrale. Eul liric este, însă, unul interogativ, dacă nu enunţiativ-sentimental dar, vai!, adeveritor suferinţei colective: *„Câte morminte încap între Nistru şi Prut ? / Câte încap ? Numără câte n-au încăput // Şi zac risipite în străinele depărtări, / Morminte fără cruce, fără flori, fără lumânări. // Morţii aşteaptă chemarea domnească, să iasă / Din tainiţa lor, să se întoarcă acasă.*” (*Înviere*, p. 93)

Un demers simili-reactiv, o *cantifloră* asezonând plăcerea calofilă a poetului bucolic, în reconversie modernistă, cu rigoarea solomonarilor ghicitori în mersul stelelor logostele, e specific ultimului segment al cărţii, *Mirabilul Equiam*. Memoria-amintire e un fel de *lege a conspiraţiei universale*, face trimitere la anotimpul unic, al materiei topită, deodată, prelucrată în mojarul tranzitivităţii: *„El s-a călătorit într-o dimineaţă când / Firea îşi deschisese vistieriile cântând, / Lumile întoarse pe dos / Slăveau zborul lui fără să ştie. / - Cum ? Firea poate să se dezvăluie cuiva ? / - Da ! / (nu oricui, nu oricând) (...)*” (*La moartea lui Dan Botta*, p. 122).

Altminteri, cartea apărută acum aproape un deceniu la editura timişoreană, reprezintă un gest de demnitate şi o necesară reverenţă adusă literaturii exilului românesc, într-o vreme când începem să uităm rolul imens pe care această secvenţă din ultimii cincizeci de ani de istorie naţională l-a avut în întreţinerea combustiei spiritului unitar al culturii şi literaturii noastre.

Ionel BOTA

„S-a stins una dintre cele mai mari singurătăţi”

Astfel ne-a fost anunţată de către poetul Florentin Sorescu plecarea dintre noi a Mihaelei Sandu, pe la mijlocul lunii octombrie, la o dată incertă, pentru că Mihaela a plecat din lumea aceasta fără ca cineva să îi fie aproape, fără o lumânare aprinsă. Mulţi au cunoscut-o şi au simpatizat-o, puţini, extrem de puţini au înţeles-o. Până în urmă cu câţiva ani era o prezenţă nelipsită la şedinţele cenaclurilor şi la evenimentele culturale ale oraşului, apoi numeroasele ei probleme de sănătate şi pierderea mamei au izolat-o într-o singurătate care s-a adăugat celei pe care o ducea de o viaţă. Cu două săptămâni înainte de plecare mi-a vorbit la telefon despre proiectele sale literare, cele vechi, neduse niciodată la capăt, dar şi de altele mai noi. Cu însufleţire, dar cu vocea slăbită. Nu am crezut nicio clipă că aceea va fi ultima noastră convorbire. Am sfătuit-o să aibă sănătatea ca prioritate, apoi să se ocupe de proiectele sale. N-o să uit niciodată ce mi-a spus – „Lili, vreau să-mi văd şi eu numele în revistă”.

Numele tău, Mihaela Sandu, va apărea prea târziu în revistă. Din nefericire, îl vom citi doar noi, cei care nu am înţeles câtă nevoie aveai să-l vezi cu ochii şi cu inima ta.

Drum lin, Mihaela! Dumnezeu să te ţină în Lumină!

Liliana RUS

Versuri despre iubire și credință

Gabriela Botici, *Feeria zborului*,
Ed. *Fast Editing,* București, 2023



Aflată la începutul carierei sale literare, respectiv la a doua apariţie editorială – după ce, la debut, a primit un onorant premiu - poeta iniţiază acest volum de poezii cu câteva sonete, dovedind că mânuieşte tehnica celei mai laborioase forme poetice.

Volumul se deschide cu un grupaj, primul text – „Sonet XI” – fiind scris într-un ton nostalgic, ca de altfel şi alte compoziţii poetice, și exprimă îndoiala că poeta se va putea înălța, deşi se simte o dorință latentă, „când va fi cuvânt” :



Viață împletită din mistere / Clipa mea stingheră pe Pământ –/ Și întreb: ce fel de jurământ/ Am făcut când nu aveam repere?/ Cu iubirea fac un legământ,/ Dorul cade iar în grațiere,/ Nu mai am răspunsuri în tăcere, / Voi zbura când am să fiu cuvânt?/ E un simplu drum ce mai îmi cere/ Să închid durerea în pământ, / Nerostind nimic despre ședere,/ Neființa toarce în descânt / Tot ce viața poate să-i ofere: /Doar speranță și același cânt...

Autoarea nu se sfieşte să se exprime abstract, să folosească idei grandioase, deşi – se știe – simplitatea poeziei şi autenticitatea sentimentelor se pot dispensa de un discurs complicat.

Poezia oferă uneori o expresivitate abstractă, într-o construcţie armonioasă prin antagonism şi prin metafore interesante, şi – la un moment dat - întâlnim şi un poem intitulat „Prefață”, un fel de artă poetică mai bine zis, care exprimă sentimente profunde şi care este, de fapt, expresia iubirii:

Sunt ca o nestemată în palmele iubirii/ Știind că doar sărutul e-a dragostei prefață.

Autoarea reuşeşte să contureze dimensiunile diafane ale sentimentelor sale pe care le imaginează ca pe o luptă interioară, pe două voci care se confruntă şi se contopesc sub cupola divinității: *Tărâmul cel sfânt, iubire de-o viață,/ Ascunde în el înmulțirea cu doi / Cuvânt către Tine, dă-mi o povață,/ Unește-ne visul, păstrează-l în noi.*

D-na Botici a ales exprimarea clasică în vers cu ritm şi rimă, dovedind că îşi poate exersa talentul nu numai în sonet, nu numai în poeme diverse, ci şi în rondeluri, dedicate, ca și restul versurilor, dragostei. Astfel, „Rondelul întâlnirii în noapte” debutează cu versurile*: Când noaptea își ridică timid, întâia geană/ Și gândul se destramă în clipe de iubire/ .../* deși mi se pare ciudată sintagma „insipida mană” pentru cel care se hrăneşte cu „nectarurile vieții”.

Poemul care dă titlul volumului este scris în dominanta notă nostalgică, de iubire dezamăgită, compensată de înălțarea spiritului: *Adesea mă întorc în gândurile tale./ Din amăgirea lor respir lumina sfântă; / Iubesc durerea ei... Cuvintele - petale, / Desprinse din cel nimb, alină când cuvântă. / Când îi răspund chemării adeseori: învață!/ Ascult vioara - cântă cu notă siderală/ Și îngerii deschis-au aripi pentru o viață, / Zburând privirii tale de astăzi, ancestrală./ Miresmele din visuri, fiori de iasomie,/ Veghează-n zori culoarea aprinsă-n curcubeu./ Simt cum în trupul florii pătrunde poezie,/ Ecouri pastelate și-n ele sunt chiar eu./ În zbor sunt, dar puțină. Din toate, pentru-o clipă,/ Îți dau sărutul altfel: feeric, roditor./ Gravatu-mi-a lumina doar stele pe aripă/ Și înfrunzit-a dorul un gând ocrotitor./ Am fost și Cer cândva... Pământ sunt pentru-o viață!/ Nimic nu mă oprește, visând nu am hotare,/ Sunt liberă acum, iar zborul îmi dezgheață/ Luminile din mine... /Idei nemuritoare...* („Feeria zborului”)

D-na Botici pendulează pe două mari teme – a iubirii și a credinței –, iar poemul „Amorțită”, după ce zugrăvește infernul pământesc, exprimă speranța reînvierii, dar sunt multe versurile cu profunzimi filosofice; de pildă, „Cifra tristă”, unde poeta consideră că cifra 1 este așa deoarece venim pe lume singuri și tot așa plecăm, lucru care o face pe autoare să implore o minune dumnezeiască pentru a elimina din viața omului cifra 1 și a ajunge în Rai doar perechi; este un gând crud, care rememorează vechi cutume tribale, deși sunt convins că poeta nu s-a referit la ele.

Din „Nota editorului” aflăm că sonetele au participat la concursul naţional „Radu Cârneci” şi au fost apreciate cu premiul „Gheorghe Duță Micloșanu”, iar Gabriela Botici (n. 1972), de formație științifică, a debutat cu poeme în revista „Contrast literar” în 2022. Volumul „Feeria zborului” arată că autoarea și-a perfecționat expresia poetică și promite alte scrieri în „dulcele stil clasic”.

AURELIU GOCI

Literatura babiloniană şi asiriană

EPOPEEA LUI IZDUBAR

Cântecul de dragoste al lui Tammuz

Şi mereu voi încolţi,
Fiecare viaţă mi-ar aduce noi bucurii
În pieptul unui animal, al unei păsări sau într-o floare,
În fiecare nouă întruchipare a vieţii noi bucurii se vor ivi
Şi, fericită, din nou Dragostea se va-nălţa,
Triumfătoare, plină de bucurie.
In iuiuba sau în tamarisc
Poate iarăşi la viaţă voi reveni
Sau în trupul cerbului tânăr voi zburda
Printre violetele de pe câmpie.
Din nou voi trăi!
Şi voi respira sub roua scânteietoare
În desişuri de bambuşi sau mangotieri,
În florile de lotus şi iarăşi voi răsări
În bobocii de trandafiri sau în alte flori
Pe Pământ voi reveni!

Eliberarea lui Tammuz din tărâmul morților

Şi aş învăţa perechea să-mi iubesc
În trup de animal, de pasăre cântătoare sau floare,
Căci sărutul iubirii sperând, să aştepte-ar putea
Poate atunci voi apărea
Din nou sub formă umana!
Şi tu spui că Dragostea e-acolo, Regina mea,
Unde pot eu să respir cu-o viaţă nouă?
Dar oare aşa e? Fii atentă, iubita mea,
Căci adesea unele lucruri sunt false, altele-nu,
Dar eu mă încred în tine din nou!
Ne luăm zborul departe de porţi!
O, viaţă fericită!O, răsuflare parfumată!
Cu-aripile trecem prin Calea Lactee,
Spre vii atârnătoare şi palmieri pletoşi
Din nou spre-al dragostei sălaş!

Coloana VI

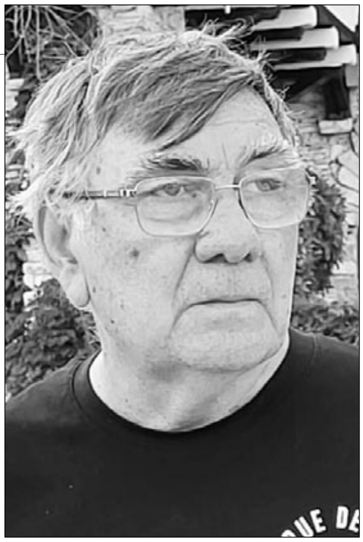
Evadarea lui Tammuz din tărâmul morților. Moartea sa în nori. Procesiunea funerară a zeilor. Elegia lui Iştar la moartea lui Tammuz. Învierea sa în tărâmul morților, unde este încoronat ca stăpân al acestui tărâm. Întoarcerea lui Iştar readuce lumina şi dragostea pe pământ.

Dar iată! Ei trec prin acele porţi şi ziduri întunecoase
Şi pe-aripile vântului zboară din sălile din Hades.
Ascultaţi, ascultaţi! Sunetul harfei s-a oprit
Şi harfa cade din mâinile lui Tammuz!
O, cum al său jelit
Vă cheamă pe voi, strălucitoare „sitti",
ce prin ceruri zburaţi.
Vedeţi? Un dulce spirit al vântului zboară
Şi prinde harfa plângătoare înainte să-şi sfârşească
Plânsul plin de jale, iar acum sub ea se încovoaie
Ascultându-i strunele, cu aripi mute.
Suspinele cumplite pe aripile vântului de jale răsună
Harfa înţelege şi în mâinile sale tremură.
Dintr-o imensitate de tărâmuri mulţimi de-aripi
se grăbesc
Cu suspine teribile harfa povesteşte
şi mai departe răspândeşte
Şi-aduce bocitoare cu fiecare furtună ce şopteşte.
Dar iată! Însoţitorul Reginei cade leşinat
Iar ea îl aşează pe-acel nor cu margini lânoase.
Dar vai! Viaţa din el rapid se retrage
Iar ea cade la pieptul lui plină de disperare.
Şi cenuşiu îi devine chipul de durere cumplită
Ea fără lacrimi îngenunchează,
în propria-i nenorocire-nvăluită.
Iar acum, pe pieptul lui capul îşi pune
Cu lacrimi pe care zeii, ca şi oamenii trebuie să verse.
Întorcându-se, ea suspină
către frumoasele ei însoţitoare.
Care, plângând deasupra ei, stau cu capetele plecate.
„Adunaţi-vă aici, însoţitoarele mele, cu jale,
Zeii şi spiritele Pământului aduceţi aproape!"
Ele vin! Vin spiritele superioare!
„Igigi!," vin spiritele celeste!
Din pâraiele cerului, estuare, câmpii şi văi
Vin zeii cu miile pe-aripile vijeliei.
Spiritele Pământului, Annunacii,
Se-alătură acum celestelor lor surori.
Ascultaţi-o pe zeiţă plângând
către mulţimea cerească,
Implorând-o să cânte cântecul de jale.
„Cu lirele voastre de aur o, bocetul cântaţi-l cu mine!
Şi cu mine jeliţi cu dulcea voastră melodie
Cu note în tot mai înalte, apoi, ca zefirii jeliţi încet,
Plângeţi cu mine ca suspinul unei vijelii.
O, Pământ, Pământ iubit! Cu-ai tăi copaci
fără viaţă jeleşte!
Cu glasul torentului de munte, cu glasul mării
pline de suspine!
Şi spiritele din lacuri, râuri şi văi,
Şi Zikuri de pe-ale munţilor neumblate cărări!
Reginei voastre să alăturăm strălucitoarele noastre
armate!
O, jeliţi cu tristele voastre lacrimi, spiritele dragi
ale adâncului !
Lăsaţi toate glasurile pline de jale pe Pământ
să răsune!
Glasurile animalelor şi păsărilor vântul
să le poarte pe-aripile sale!

Traducere din limba engleză de
Liana ALECU

Avocat de succes

Din ciclul „Alte tablete”



Elena e o avocată de succes. Nu ştiu să fi pierdut vreodată vreun proces. Când se ridică de pe scaun şi se-arată la bară, să vorbească, pare că peste sala de judecată se pogoară o mână cerească. Mie, ca procuror, biet faun, mi se îndoaie picioarele şi cad în scaun. Îmi scade tensiunea. Pulsul o ia în răspăr...

Părul ei în valuri, scuturat pe frază, se înfoie mătăsos ca lâna de aur. Mă trec fiori şi biet păcătos, par mai mult berbec decât taur! Înţelepciunea mă lasă şi-mi vine să-mi spun de trei ori rugăciunea şi să plec acasă!...

Adevărul e că picioarele-i superbe prelungite în tocuri înalte, cu fustiţa mulată-mprejur uşor ridicată pe c..., au un luciu aparte şi când pulpele pendulează frecându-se între ele ca două parabole parale, jur pe Sfânta Scriptură, pe moment, se scurtcircuitează ceva în natură.

Evident şi judecătorul, şi martorii juraţi, în aceiaşi măsură bat ritmul şi visează cu ochii crăpaţi. Iar Elena dansează pe muzica vorbelor, argumentat, de parcă ar avea de apărat un înger nevinovat.

Astea sunt momentele dinainte ca judecătorul să ne fi chemat la el în cabinet şi s-o întrebe în puţine cuvinte, discret:

– Elena. tu cu ce te epilezi?... Şi ea să răspundă apăsat.

– Ceară de epilat de unică folosinţă cu azulena şi uleiuri, şi, la sfârşit, cu aloe vera...

Nu e cu putinţă! Eu aş fi gândit ceva stelar!...

Mi-am scos din buzunar carnetul pe sub masă. Bucuros că i-am aflat secretul, am notat *azulena*, pentru Elena mea de-acasă.

– Ia de vezi amice! Numai ce zice diva!... Şi, apucându-mă de mână, m-a condus cu mâna ei pe coapsă, până sus! Aş fi stat acolo dus, o săptămână, lunecând pe patine pe pulpele ei fine... Simţeam că se întunecă ceva în mine!

*

E de presupus, v-aţi dat seama, procesul l-am pierdut şi respectivul client al Elenei a fost eliberat evident.

Pe seară m-am întors acasă ca o floare la Elena mea. Era sărbătoare, Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena, şi i-am dus cadou soţiei o sticlă de vin *Sânge de taur* şi cinci cutii de ceară cu azulena.

Când a văzut cadoul m-a certat şi m-a luat la mişto.

– Cu astea, „tată”, să te speli pe cap! Că eu folosesc aparatul de epilat definitiv cu lumină intens pulsată. *Silk’n Flash & Go.*

Soţia nu-i o divă, e o femeie modernă, activă, n-are tocuri înalte. Ce poveste să-i spun? Că lunecam altfel pe pielea celeilalte?... Şi-mi dădea fiori la atingere? Ce, eram nebun!... Lovit de tramvai!?...

După stingere, te mulţumeşti cu ce ai!

Ion Toma IONESCU

Cafeneaua literară

Revistă lunară editată de **Centrul Cultural Piteşti** sub egida **Consiliului Local Piteşti** şi a **Primăriei municipiului Piteşti**

Fondată în ianuarie 2003

REDACŢIA

Director: Virgil DIACONU
Redactor-şef: Marian BARBU
Secretar de redacție: Simona FUSARU

Redactori:
Lucian COSTACHE
Denisa POPESCU
Liliana RUS
Ion PANTILIE

Corespondenţi:
Elisabeta BOŢAN (Spania)

Corectură:
Jean DUMITRAȘCU

Prezentare artistică:
Virgil DIACONU

ADRESA REDACŢIEI:

Centrul Cultural Piteşti,
Cafeneaua literară,
strada Craiovei nr. 2, bl. G 1, sc. C, et. I, Casa Cărţii, 110013, Piteşti
Tel./fax: 0248/219976

http://www.centrul-cultural-pitesti.ro

Cont: 50104122256, Trezoreria Piteşti
ISSN: 1583-5847

Responsabilitatea asupra conţinutului textelor revine autorilor, conform legii. Autorii pot avea şi alte opinii decât ale redacţiei.

Manuscrisele primite la redacţie nu se înapoiază.

Tiparul executat la VENUS PRINTING SOLUTIONS Iași

Revista nu publică decât texte originale, deci care nu au mai apărut în alte publicații.



Corespondență din Birmingham

Muzeul „Henry Barber” din Birmingham

Henry Barber a fost avocat și dezvoltator imobiliar de mare succes în Birmingham. S-a căsătorit cu Marta Hattie Barber. Soţii Barber, mari iubitori de artă și abili jucători pe această piaţă, au creat o colecţie impresionantă: Monet, Manet, Renoir, Rubéns, Van Dyck, Botticelli, Gauguin, Van Gogh, Guardi, Toulouse- Lautrec și încă mulţi alţii.

Cei doi nu au avut copii și au hotărât să doneze toată averea lor. După moartea soţului său, Lady Barber a dus la îndeplinire planul și a fondat Institutul „Barber” în 1932. Th*e Barber Institute of Fine Arts* este o clădire superbă în stilul Art Deco, premiată în anul 1946 cu medalia de bronz acordată de *Royal Institute of British Arhitects*.

Spuneam că Henry Barber era un jucător abil pe piaţa obiectelor de artă. Imaginaţi-vă că a cumpărat o lucrare a lui Botticelli cu doar 13.000 £. Lucrarea a fost achiziţionată la această sumă în anul 1943, când piaţa era foarte jos. Acum ea valorează 40 milioane £.

De asemenea, nu pot trece așa de ușor peste lucrarea lui Rodin din această colecţie. Ea a iscat mari controverse. Datorită naturalismului figurii, artistul a fost acuzat că ar fi turnat-o pe un model.

De reţinut mesajul lui Rodin: „de la inconștienta omului primitiv la epoca înţelegerii și a iubirii”.

Liliana FINTA





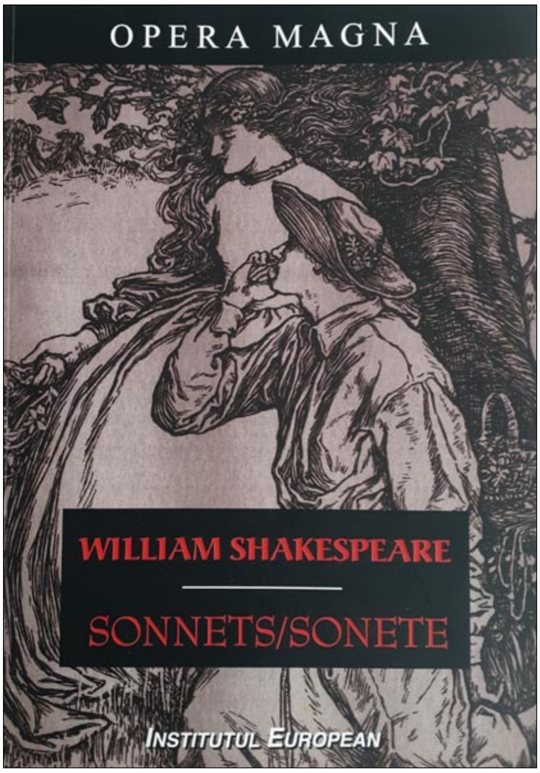






WILLIAM SHAKESPEARE

O nouă versiune a *Sonetelor* lui Shakespeare



Retraducerea unor opere literare consacrate apare – azi, dar şi în trecutul nu prea îndepărtat – ca o necesitate.

Conf. univ. **Constantin Manea**, autorul volumului bilingv **William Shakespeare**, ***Sonnets* / *Sonete***, Editura Institutul European, Iaşi, 2022, şi-a propus, prin urmare, să realizeze *o nouă versiune* a traducerii sale, plasată între fidelitatea (de dorit) maximă faţă de original şi un nivel de „literaritate" cel puţin acceptabil, chiar dacă nu tocmai optim.

De altfel, traducătorul mărturiseşte în prefaţa volumului că a intenţionat să facă o traducere „metodică" (în primul rând, consultând sensurile cuvintelor, literalmente pentru fiecare ocurenţă, în principalele dicţionare istorice ale limbii lui Shakespeare); o traducere în care *literalitatea* să fie utilizată în mod constructiv, iar *literaritatea* să trateze originalul cu tot respectul. Traducătorul dă, aşadar, la iveală o nouă versiune a *Sonetelor* lui Shakespeare (pentru secolul al XXI-lea, dar şi pentru utilizatorul *generic* al limbii române – văzut, cum s-ar spune, atemporal), cartea urmând să apară, probabil, tot la Editura Institutul European, Iaşi.

Ediţia revizuită va reprezenta un eveniment cultural, fie şi dacă ne gândim numai la frecvenţa – să recunoaştem, nu tocmai spectaculoasă – a tentativelor finalizate de a *restiliza* translatorial moştenirea poetică a bardului naţional britanic.

Chiar dacă abordarea centrată pe literalitatea (semantică) a textului şi, parţial, pe „sincronizarea" stilistică este – sau poate fi – discutabilă, realizarea literară – finisată în modestul „atelier de creaţie" al cuiva care, aşa cum mărturiseşte traducătorul însuşi, nu a avut niciodată veleităţi de poet – nu este în niciun caz neînsemnată. Este un lucru îndeobşte cunoscut că orice traducător care se respectă îşi dă silinţa să gestioneze dificultăţile inerente ale tălmăcirii, între rigorile desemnării semantice, specificul limbii autorului şi a epocii de creaţie, regulile impuse de stil şi prozodie şi varianta de limbă care corespunde aşteptărilor publicului cititor (cu problema esenţială, mai mereu nevralgică, a folosirii sau nu a arhaismelor sau a neologismelor).

Citind sonetele shakesperiene (re)traduse de Constantin Manea am putut remarca destule *rezolvări* traductologice cel puţin interesante, exprimări din care nu lipseşte o doză semnificativă de har literar. Faţă de prima variantă, traducătorul a mai operat şi câteva modificări legate de prozodie (ritm). Iată câteva exemple, selectate aleatoriu: „(...) ele te dojenesc pe tine blând / Că îţi pustieşti isonul în singurătate. / Cum sonul strunei se-nsoţeşte cu-altul, ia seamă: / Ciupite una-ntr-alta, dupăolaltă sună"; „Din astre nu-mprumut al minţii cumpăt chiar deloc, / Deşi mă socotesc că-astrologia o-nţeleg"; „Cât timp va fi în oameni duh şi lumea vor privi, / Şi stihu-acest trăi-va şi te va-nvieţui"; „Şi fă ce ţi-este voia, timp iute de arìpă, / L-acest întreg meleag bogat şi-uşor veştejitor, / Dar nu-ţi îngădui aşa de mare şi de rea risipă"; „Cei ce zic din auzit pot fi spornici la cuvânt, / Eu fără rost nu laud ce n-am de gând să vând"; „Învaţă să citeşti ce, mut, amoru-a izvodit! / S-asculţi cu ochii-i har şi duh de-amor desăvârşit"; „Şi-astfel, în noapte mintea, iar trupu-n timp de zi, / Din a ta – şi-a mea – pricină, tihna nu îşi pot găsi"; „Atunci dureri pot să tânguiesc, din trecut strânse, / Cu plumb în piept, pot din nou să-mi spun cel dor cumplit, / Povestea-amară a jalei de-atâtea ori deplânse"; „Să m-ajungă, norilor mişei le-ai îngăduit, / Ţi-ai dosit lucirea-ntr-a lor pâclă fumegoasă!"; „Nu-s, aşadar, schilod, nu sunt sărac, dispreţuit / Cât umbra-asta atât miez dă din bogăţia sa, / Încât din bogat prea-plinul tău sunt împlinit".

Autorul traducerii presupune că se va învoi tot cu Editura Institutul European, de la Iaşi, pentru o ediţie revizuită. În noua traducere, sonetele vor fi, fără nicio îndoială, demne de toată atenţia.

Virgil DIACONU